VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
Fakulta mezinárodních vztahů
Hlavní specializace: Mezinárodní obchod

Ekonomická expanze ČLR do Afriky a její dopad na vybrané africké země

Bakalářská práce
Vypracovala: Petra Topková
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Petr Zapletal, MBA

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Ekonomická expanze ČLR do Afriky a její dopad na vybrané africké země“ vypracovala samostatně. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v přiloženém seznamu literatury.

V Praze dne ……... Podpis ……...

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu práce Ing. Petru Zapletalovi, MBA za rady a podnětné připomínky při zpracování bakalářské práce a za jeho ochotu a trpělivost v rámci vzájemné spolupráce.

Obsah

Úvod ... 1
1 Charakteristika čínské ekonomické expanze do Afriky ... 3
1.1 Africké státy a jejich zapojení do globální ekonomiky ... 4
1.2 Čína a její zapojení do globální ekonomiky ... 6
1.3 Čínští aktéři ... 8
1.4 Motivy Číny pro její přítomnost v Africe ... 10
1.5 Charakteristika vzájemných toků ... 12
1.5.1 Obchodní výměna mezi ČLR a Afrikou ... 12
1.5.2 Charakteristika investičních toků ... 15
1.5.3 Čínská rozvojová pomoc ... 17
1.5.4 Migrace ... 19
1.6 Bariéry omezující vzájemné toky ... 19
1.6.1 Tarifní a netarifní bariéry ... 19
1.6.2 Jiné bariéry ... 20
1.7 Politický a institucionální rozměr ... 21
1.7.1 FOCAC ... 22
1.7.2 Další instituce ... 23
2 Přítomnost Číny a její vliv na ekonomiku vybraných zemí – případové studie ... 24
2.1 Angola ... 24
2.1.1 Občanská válka ... 24
2.1.2 Ekonomické prostředí ... 26
2.1.3 Působení Číny v Angole ... 26
2.1.4 Shrnutí ... 30
2.2 Zambie ... 31
2.2.1 Ekonomická situace ... 31
2.2.2 Působení Číny v Zambii ... 32
2.2.3 Vztahy s Čínou – problematické oblasti ... 41
2.2.4 Shrnutí ... 43
2.3 Jihoafrická republika ... 43
2.3.1 Ekonomická situace ... 44
2.3.2 Působení Číny v Jihoafrické republice ... 45
2.3.3 Vztahy JAR a Číny ... 50
2.3.4 Shrnutí ... 51

3 Přehled názorů na dopady čínské ekonomické expanze 52
3.1 Dopady v rámci afrických států 52
3.1.1 Čína – novodobý kolonizátor? 52
3.1.2 Rizika, která s sebou čínská přítomnost může přinést 53
3.1.3 Příležitosti 58
3.2 Dopady na roli a postavení afrických států ve světě 60
Závěr 61
Zdroje 63

Seznam použitých zkratek:

ACCZ – Association of Chinese Corporations in Zambia (Asociace čínských společností v Zambii)
AGOA – African Growth and Opportunity Act
ATC – Agreement on Textiles and Clothing
BGRIMM – Beijing General Research Institute of Mining & Metallurgy
BRIC – Brazílie, Rusko, Indie, Čína
CATIC – China National Aero-Technology Import & Export Corporation
CCIPT – China Council for the Promotion of International Trade
CNMC – China Non-Ferrous Metal Mining Company
CNOOC – China National Offshore Oil Corporation
CPC – Communistic Party of China (Komunistická strana Číny)
CSFAC – China State Farm Agribusiness Corporation
CSHI – China Sonangol International Holding
ČLR – Čínská lidová republika
DA – Democratic Alliance
EBA – Everything but Arms
ETCZ – Economic, Trade and Cooperation Zone
FOCAC – Forum on China-Africa Cooperation
FTA – free trade area (zóna volného obchodu)
HDP – hrubý domácí produkt
ICBC – Industrial and Commercial Bank of China
JAR – Jihoafrická republika
MFA – Multi-Fibre Arrangement
MMD – Movement for Multiparty Democracy
MMF – Mezinárodní měnový fond
MOFCOM – Ministry of Commerce of the People's Republic of China
MPLA – Movimento Popular de Libertação de Angola (Lidové hnutí za osvobození Angoly)
OSN – Organizace spojených národů
PZI – přímé zahraniční investice
RB – Rada bezpečnosti
SACU – Southern African Customs Union (Jihoafrická celní unie)
SAPC – South African Communist Party (Jihoafrická komunistická strana)
SB – Světová banka
UNITA – União Nacional Para la Independência Total de Angola (Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly)
WTO – World Trade Organization
ZCCZ – Zambia – China Cooperation Zone (Čínsko-zambijská zóna spolupráce)

Úvod

Spolupráce a množství toků (obchodních, investičních, migrace) na linii jih – jih je ve světové ekonomice relativně novým fenoménem. Až do roku 2000 dominovaly globální ekonomice vztahy na linii sever – jih nebo mezi vyspělými státy navzájem. Tento nový trend souvisí především s rychlým růstem a rozvojem některých ekonomik Latinské Ameriky (např. Brazílie) a Asie (především Indie a Čína) a lze sem zařadit také některé africké státy (zejména Jihoafrická republika, Nigérie). Všechny tyto ekonomiky jsou řazeny mezi ekonomiky rozvojové, ale v blízké budoucnosti se očekává, že svými ekonomickými výkony předběhnou vyspělé ekonomiky. Řeč je na prvním místě o Číně a o dalších státech řazených mezi tzv. emerging economies, tj. Indii, Brazílii, popř. Rusku.

Velmi diskutovaným a medializovaným tématem (Především ve světě, u nás tomuto tématu není nevěnováno příliš pozornosti.) je přítomnost Číny v Africe, její motivy, vzájemné obchodní a investiční toky, politické otázky a v neposlední řadě také problémy, které s sebou čínské aktivity v Africe přináší. Zároveň jsou vznášeny otázky směřující na Afriku a její schopnost využít přílivu zájmu a investic ve svůj prospěch, diverzifikovat své ekonomiky, snížit panující chudobu a stát se důležitým článkem světového ekonomického i politického dění.

Cílem této práce je určit a popsat charakteristické rysy čínské ekonomické expanze do Afriky a na případových studiích několika vybraných afrických států hlouběji prozkoumat vliv pronikání Číny na domácí ekonomiku, místní firmy a obyvatele.

Práce čerpá především ze zdrojů publikovaných v anglickém jazyce, ze statistik mezinárodních organizací a z údajů vlád a ministerstev jednotlivých států. Vedlejším zdrojem jsou diplomové práce a zpravodajské weby. Protože neexistují systematické údaje ohledně rozvojové pomoci, kterou Čína poskytuje africkým státům, stejně tak jako nejsou k dispozici souhrnná data ohledně hodnoty půjček, odkazuji se v textu na fundované odhady. Čína totiž všechny tyto informace zveřejňuje ve formě tiskových prohlášení, ale zda byly sliby uvedené v těchto prohlášeních opravdu převedeny do reality, už data neuvádějí. Údaje týkající se financí jsou vyčísleny v amerických dolarech, pokud není uvedeno jinak. Pod pojmem Čína se rozumí Čínská lidová

republika, tedy kontinentální část Číny, pojem Afrika je v této práci vztahován k subsaharské části tohoto kontinentu, nezabývá se státy Maghrebu.

První kapitola se zabývá charakteristickými rysy čínské ekonomické expanze. Nejprve je zařazen stručný popis africké a čínské ekonomiky. Dále se kapitola věnuje objasnění motivů, které vedou čínské aktéry k investování do afrických zemí. Na tuto problematiku navazuje část charakterizující vzájemnou obchodní a investiční výměnu a čínskou rozvojovou pomoc s krátkým odstavcem zabývajícím se migrací. A protože ve vzájemné interakci existují překážky, usiluje další část o vymezení těch nejzávažnějších, které je potřeba v budoucnu odstranit. Poslední podkapitola je věnována politickému rámci čínské působnosti v Africe a dalším institucím, které se do této interakce zapojují.

Hlavním úkolem druhé kapitoly je analyzovat ekonomické vztahy Angoly, Zambie a Jihoafrické republiky s Čínou a vymezit některé problematické oblasti. Angola byla vybrána jako zástupce ropných států, Zambie má s Čínou dlouholeté přátelské vazby a Čína je zde kromě těžebního sektoru přítomná i v ostatních významných oblastech ekonomiky (textilní průmysl, stavebnictví, zemědělství). Jižní Afrika je nejvyspělejší africkou zemí s rozvinutou ekonomikou, a proto je pro Čínu velmi významná, ať už jako dovozce některých surovin nebo cíl čínských exportů.

Poslední část této práce vymezuje některé problematické oblasti ze sféry ekonomické, sociální, politické a dalších, ale také naznačuje příležitosti, které čínská expanze přináší a ze kterých by Afrika mohla mít prospěch nyní i do budoucna. Zároveň je v této kapitole zmíněno několik různých postojů a názorů na téma Číny v Africe, ať už od odborníků zaměřujících se na tuto oblast, tak i od představitelů afrických států.

1 Charakteristika čínské ekonomické expanze do Afriky

Na přelomu tisíciletí se ve světové ekonomice objevil zcela nový fenomén. Tradiční ekonomické a obchodní velmoci reprezentované zejména vyspělými státy ustupují mimo hlavní oblast zájmu a do popředí naopak vystupují noví hráči, o kterých by si ještě před několika desítkami let nikdo ani nepomyslel, že budou svou výkonností překonávat nejvyspělejší státy světa.

Čína se stala jedním z těchto nových aktérů a velmi aktivně se zapojila do ekonomiky globalizovaného světa a v současnosti aspiruje na světovou velmoc. Její exportně orientovaná politika ji vedla k navazování obchodních vztahů s velkým množstvím zemí, ať chudých či bohatých, rozvojových nebo velmi vyspělých, na všech kontinentech světa. Prudký rozvoj Číny, který započal v 80. letech minulého století a téměř stejným tempem pokračuje i v současnosti, přiměl Čínu hledat nové zdroje energie a nerostných surovin. Následkem rozšiřování průmyslových kapacit a jejich modernizace je rostoucí množství výrobků, pro které Čína potřebuje najít vhodná odbytiště a přibývající populace klade nemalé nároky na neustálé vytváření nových pracovních míst. Proto se Čína v rámci tzv. Go out policy rozhodla vydat do světa a navázat či prohloubit vztahy s některými státy. Jejím terčem se staly především rozvojové nebo nastupující ekonomiky, mezi nimi i většina zemí afrického kontinentu.

Hlavním cílem první kapitoly je specifikování charakteristických rysů čínské ekonomické expanze do Afriky. Úvod se věnuje obecnému popisu Afriky a Číny, především jejich ekonomické situaci a postavení na globálním trhu. Prvním analyzovaným prvkem čínských aktivit v Africe jsou hlavní aktéři, kteří se na tomto kontinentu angažují. Následuje část zabývající se hlavními motivy, které vedou čínskou vládu, aby rozvinula vztahy s africkými státy. Dalším cílem kapitoly je charakterizovat vzájemné toky, ať už ve formě obchodu, přímých zahraničních investic, čínské rozvojové pomoci či migrace čínského obyvatelstva na černý kontinent. V souvislosti s těmito toky je následující část věnována tarifním, netarifním a jiným bariérám, které omezují velikost vzájemné výměny mezi africkými státy a Čínou. Poslední oddíl této kapitoly je věnován politickému a institucionálnímu rámci, který podporuje a zaštiťuje většinu aktivit.

S Afrikou se Čína dostala poprvé do styku už před začátkem našeho letopočtu a poté v 15. století, ale znovuobjevila ji až v polovině 50. let 20. století, kdy se se

zástupci některých států setkala na konferenci v Bandungu. Důležitou roli hrála pak během celého období dekolonizace, ve kterém podporovala africké státy při bojích za nezávislost, dodávala jim zbraně a pomáhala s upevňováním postavení nových vlád. Její dobré vztahy s africkými státy jí pomohly získat stálé křeslo v Radě bezpečnosti OSN a prosazovat politiku jedné Číny, tj. neuznávání Taiwanu jako samostatného státu. Za vlády Mao Ce-Tunga realizovala Čína Africe několik velkých konstrukčních projektů, např. železnici Tazara vybudovanou mezi zambijskými měděnými doly a hlavním městem Tanzanie, ale její aktivity byly především ideologicky podložené.

V 90. letech nastal obrat a Čína nahradila politické zájmy zájmy strategickými a ekonomickými, které byly pro její rozvoj mnohem zásadnější. Tím podpořila růst objemu obchodních a investičních toků s africkými státy, a umožnila tak zařazení Číny mezi poskytovatele rozvojové pomoci a půjček a realizaci konstrukčních projektů na africké půdě. Svým přístupem, především uplatňováním pravidla nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných států, zprostředkovala africkým státům novou alternativu k tradičním partnerům, USA a evropským státům. Ačkoli je přístup Číny západními státy kritizován, pomáhá jí získávat stále větší podíl na africkém obchodu, investicích i rozvojové pomoci na úkor západních zemí, které kladou podmínky, jakými je např. demokratičnost režimu či dodržování lidských práv v zemi příjemce.

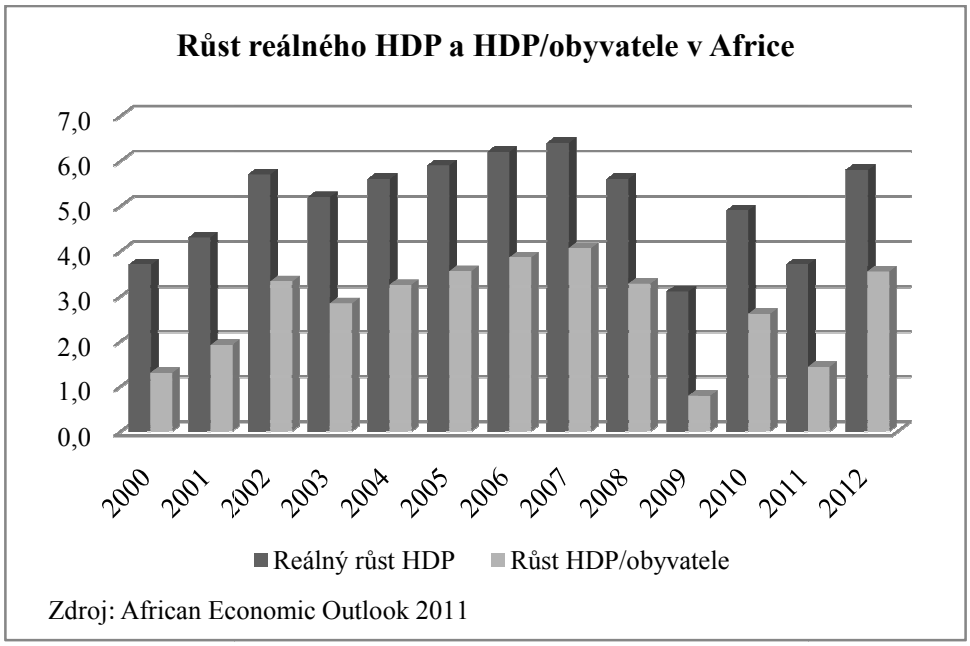
1.1 Africké státy a jejich zapojení do globální ekonomiky

Afrika je charakteristická velkým množstvím malých států, tedy i malých a mělkých ekonomik, které se nacházejí na rozdílné úrovni, co se týče vyspělosti, tempa ekonomického růstu a bohatství nerostných surovin. Jednu třetinu zemí světa závislých na příjmech z těžby a exportu nerostných surovin najdeme právě v Africe.[1] Téměř polovina států se nachází ve vnitrozemí, bez přístupu k moři, což je mimo jiné[2] příčinou vysokých dopravních nákladů, které zvyšují náklady na export a tím snižují konkurenceschopnost afrických výrobků.

[1] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier, s.60.*
[2] Dalšími příčinami jsou nedostatečná infrastruktura, špatný stav silnic, celní a administrativní procedury, atd.

Od poloviny 90. let vykazovalo 19 států Afriky roční růst HDP o 4,5 % a vyšší, který byl způsoben především zvyšováním cen ropy, kovů a minerálů na světových trzích. Nejpomaleji se rozvíjely země, ve kterých proběhl konflikt, nebo se z některého vzpamatovávaly. V roce 2009 se na růstu Afriky podepsala světová krize, která zredukovala přírůstek HDP na 3,1 %,[3] a v loňském roce brzdily rozvoj konflikty v severní části subsaharské Afriky. Odhady na rok 2012 však hovoří pozitivně, Afrika by se měla vrátit na hodnoty kolem 6 %,[4] které vykazovala před krizí. Zvyšování HDP je způsobeno především přílivem investic ze zahraničí a růstem cen hlavních exportních komodit, tj. potravin, zemědělských produktů a nerostných surovin.

Graf 1 – Růst HDP a HDP/obyv. v Africe

Zdroj: African Economic Outlook 2011

V současnosti najdeme mezi 20 nejchudšími státy na světě podle HDP/obyvatele 18 afrických států. Dvě největší a nejvyspělejší africké ekonomiky, Jižní Afrika a Nigérie obsazují 105. a 177. příčku, pokud státy seřadíme od nejbohatších po nejchudší.[5] V roce 2011 byl meziroční přírůstek HDP u všech států Afriky s výjimkou Pobřeží Slonoviny, Svazijska a Súdánu kladný, státy, které si vedou nejlépe, vykazují meziroční růst kolem 6 % (největší Ghana – 13, 5 %). Ve většině afrických států dochází k velkým nerovnostem v rozdělování příjmů, hodnota Giniho indexu

[3] *African Economic Outlook 2011, s.23.*
[4] Ibid.
[5] *The World Factbook: Country Comparison: GDP per capita,* CIA.

v některých překračuje i 60,[6] což značí obrovskou propast mezi chudou a bohatou složkou obyvatel. Nezanedbatelná je zde také míra korupce.

Přestože do Afriky v poslední době plynou velké finanční částky a PZI, je zdejší podnikatelské prostředí nepříznivé a investování v afrických státech nákladné. Vysoké náklady na investice znamenají také vyšší ceny a nižší konkurenceschopnost, a proto klesá podíl Afriky na světových exportech.[7] Zásadním nedostatkem většiny afrických ekonomik je jejich neschopnost přejít z exportu nerostných surovin a zemědělských produktů na produkty s vyšší přidanou hodnotou. Výjimku tvoří Jižní Afrika, které se do globálního výrobního řetězce zapojuje v automobilovém průmyslu, Nigérie se svými vývozy ropných produktů a některé další země, které se snaží alespoň částečně diverzifikovat exporty, nejčastěji o výrobky zpracovatelského a potravinářského průmyslu nebo o turismus.

1.2 Čína a její zapojení do globální ekonomiky

Čína byla ještě za vlády Mao Ce-Tunga jednou z nejchudších rozvojových zemí. Po reformách společnosti a ekonomiky a postupnému otevření se světu odstartoval prudký hospodářský růst. Vzestup Číny se plněji projevoval od 90. let, kdy postupně začala pronikat do světa. V roce 1998 Čína vyhlásila „Go out policy“ a její ekonomický růst byl podpořen nárůstem exportů a investic. V roce 2001 se Čína stala členem WTO, což odstranilo některé překážky a podpořilo obchodní výměnu. V současnosti je čínská ekonomika druhou největší na světě. Z třetí pozice stoupla, když se jí při oživení po krizi povedlo předběhnout Japonsko a nahradit ho na druhém místě za Spojenými státy. Průměrný roční růst Číny mezi lety 1992-2010 dosahoval 10,3 %.[8] Pokles byl zaznamenán v letech 2008 a 2009, kdy byla Čína stejně jako ostatní státy zapojené do globální ekonomiky zasažena ekonomickou krizí a meziroční růst HDP dosahoval jen 9 %. V loňském roce se HDP zvýšil opět jen o 9,4 % a v tomto roce se očekává ještě mírné zpomalení.

Čína disponuje ohromným množstvím pracovních sil. Počet obyvatel je 1,34 miliardy, což činí téměř 20 % veškeré populace světa. HDP na hlavu je ve srovnání s vyspělými ekonomikami nízký, jeho hodnota však meziročně roste. V roce 2011

[6] *The World Factbook: Field Listing: Distribution of Family Income: Gini inde,* CIA.
[7] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*
[8] *Rising Power, anxious state,* The Economist.

dosáhlo hodnoty 8400 amerických dolarů na hlavu.[9] HDP na obyvatele by se musel zvýšit skoro šestkrát, aby dosáhlo hodnoty vykazované Spojenými státy. Kvůli rozdílům životní úrovně ve městech a v okrajových částech panuje v Číně sociální napětí. Očekává se, že Čína bude mít v důsledku politiky jednoho dítěte problémy se stárnutím populace.[10]

Význam Číny ve světové ekonomice je dán především její důležitostí jako obchodního partnera velkých světových ekonomik a v poslední době jako velkého vývozce PZI. Je největším z importérů do USA, zároveň obsazuje třetí pozici jako příjemce exportů Spojených států. Pro Japonsko představuje největšího obchodního partnera u exportů i importů. Důležitou roli hraje také pro Evropskou unii jako celek, z jednotlivých států můžeme jmenovat např. Německo. Významné postavení si buduje i na úrovni jih – jih, kde zintenzivňuje vztahy s ostatními zeměmi v Asii, Africe i Latinské Americe.

S rychlým hospodářským růstem a modernizací průmyslu souvisí stále větší hlad Číny po nerostných surovinách, palivech a zemědělských produktech (např. po bavlně, které Čína spotřebovává nejvíc na světě).[11] Čína dosáhla v roce 2010 na světové prvenství ve spotřebě energie. Se zvětšující se mohutností průmyslu se také zvyšuje množství zboží, pro které musí Čína najít odbyt. To je řešeno zaměřením politiky na exporty, které tvoří téměř 30 % hodnoty HDP,[12] a investice do zahraničí, jejichž tok se mezi roky 2004 a 2005 zvětšil dvojnásobně z 50 na víc než 100 mld. USD a jejichž hodnota stále stoupá. V roce 2011 stav čínských investic ve světě činil 322 mld. USD[13] a toky tvořily 54% čínského HDP.[14]

[9] *The World Factbook: East & Southeast Asia: China,* CIA.
[10] *The World Factbook: East & Southeast Asia: Chin,* CIA.
[11] *China: Country profile,* GMID.
[12] *China: Country profile,* GMID.
[13] *The World Factbook: East & Southeast Asia: China,* CIA.
[14] Ibid.

Tabulka 1 – Distribuce čínských PZI ve světě

Distribuce čínských toků PZI, 2010 v mld. USD		
	mld. USD	Meziroční růst (%)
Asie	44,89	11%
Latinská Amerika	10,54	44%
Evropa	6,76	102%
Severní Amerika	2,62	72%
Afrika	2,11	47%
Oceánie	1,89	-24%
Celkem	68,81	

Distribuce čínských zásob PZI, 2010 v mld. USD		
	mld. USD	Podíl na celkových zásobách (%)
Asie	228,15	71,92
Latinská Amerika	43,88	13,83
Evropa	15,71	4,95
Afrika	13,04	4,11
Oceánie	8,61	2,71
Severní Amerika	7,83	2,47
Celkem	317,22	99,99

Zdroj: BBVA Research

Současná pětiletka platící od roku 2011 si však klade za cíl, změnit čínský ekonomický model a to ve dvou směrech. První změna se týká přechodu z průmyslové výroby na služby jako hlavní generátor přírůstku HDP a druhá by měla směřovat k rozvinutí a uspokojování domácí poptávky, a odstranit tak závislost na exportech a investicích. Součástí pětiletky jsou také cíle týkající se životního prostředí, snížení příjmové nerovnosti[15] a sociálního napětí. V souvislosti s rozvojem ekonomiky a růstem příjmů domácností se v Číně začíná utvářet střední vrstva obyvatel, kteří utrácejí za spotřební zboží a potraviny a chtějí trávit víc času užíváním peněz, např. na cestování.[16]

1.3 Čínští aktéři

V Africe se angažuje široké spektrum aktérů. Největší se řadí mezi státem vlastněné a vládní podniky, ani soukromý sektor však nezůstává pozadu a jeho význam při investování a obchodování s africkými státy roste. Přehled aktérů a jejich hlavních motivů znázorňuje tabulka.

[15] *China's 12th Five-Year Plan*, APCO Worldwide.
[16] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*

Tabulka 2 – Čínští aktéři v Africe a jejich motivy

Hlavní aktéři	Hlavní motivy
Čínská vláda	Implementace vládní strategie týkající se Afriky, koordinace aktivit ostatních aktérů.
Státem vlastněné podniky	Přítomnost v Africe jako součást Go out policy, zajištění dodávek surovin.
Soukromé čínské společnosti	Hledání příležitostí a strach z konkurenčního čínského trhu.
Čínské ambasády v afrických zemích	Poskytování informací Číňanům v Africe, koordinace aktivit ostatních aktérů
Číňané (jednotlivci)	Různé zájmy, ale vesměs ekonomické motivy pro život a práci v Africe.

Zdroj: The new presence of China in Africa

Zpočátku se v Africe angažovaly zejména státem vlastněné podniky, které už v 60. letech 20. století realizovaly několik rozsáhlých konstrukčních projektů. V současnosti patří mezi největší podniky a realizují největší konstrukční projekty. Zároveň také kupují doly, investují do strategicky významných oblastí (těžba ropy, kovů, zemědělská produkce) a budují nové kapacity.

Soukromé podniky, které v minulosti nebyly v podstatě vůbec zastoupeny, jsou v současnosti nejaktivnějšími a nejdůležitějšími aktéry. Jedná se zejména o střední a malé firmy, které jsou ochotné se zpočátku spokojit s nízkými zisky a provozují aktivity v sektorech s málo rozvinutými dodavatelskými řetězci, s vyhlídkou že získají výhodnou pozici v dlouhodobém horizontu.[17] Oblibu si získalo seskupování podniků a investování v průmyslových zónách v Africe, což umožňuje firmám koordinovat výrobu a těžit z úspor z rozsahu. Firmy v soukromém vlastnictví se zajímají o méně rozsáhlé konstrukční projekty, investují do textilního, oděvního a obuvnického průmyslu, výroby elektrických spotřebičů a poskytují některé služby, např. retailing či finanční služby. Jsou hlavním zdrojem konkurence pro místní podniky, ale také mezi sebou navzájem.[18]

[17] GU, Jing. *China's Private Enterprises in Africa and the Implications for African Development, s. 5.*
[18] Pokud nebereme v úvahu levné importy z Číny.

Jednotlivci přicházejí do Afriky podnikat, protože na čínském trhu je obrovská konkurence, nebo zde zůstávají po skončení projektů, využívají nabytých zkušeností a znalosti prostředí a zakládají vlastní stavební firmy.

1.4 Motivy Číny pro její přítomnost v Africe

Jak vyplývá z předchozího textu, čínské firmy mají pro svou přítomnost v Africe různé motivy a sledují různé cíle. Státem vlastněné podniky se soustřeďují především na udržitelnost a podporu rozvoje Číny, zatímco soukromé firmy se snaží proniknout na africké trhy, protože v nich vidí podnikatelské příležitosti, perspektivu a méně konkurenční prostředí, než jaké panuje v jejich domovské zemi.

V rámci strategie a politiky čínské vlády při pronikání na africký kontinent lze identifikovat sedm hlavních motivů:[19]

1. *Zajištění surovin*. Rozvoj čínského průmyslu se neobejde bez surovin a energie, které bude moci využít na straně vstupů. Hlavní zájem má Čína na ropě, kovech a rudách, produktech zemědělství (bavlna, potraviny) či dřevu.
2. *Odbyt pro čínskou produkci*. Rychle rostoucí čínský průmysl chrlí ohromné množství výrobků, pro které je třeba najít vhodné odbytiště. Čína produkuje nejen textil, ale také výrobky s vyšší přidanou hodnotou, jakými je spotřební elektronika nebo mobilní telefony. Při výrobě klade důraz na požadavky afrického trhu, kde je většina domácností nízkopříjmová, což znamená, že redukuje ceny a stejně tak i kvalitu. Zároveň vytváří Čína v Africe distribuční sítě, aby se její zboží dostalo k co nejvyššímu množství lidí.
3. *Získávání zemědělské půdy*. Čínské investice nesměřují jen do těžebního sektoru, Čína má také zájem o nákup půdy pro zemědělské účely, protože svou ornou půdu zastavuje průmyslovými zónami. Ačkoli většina afrických států není tomuto úsilí nakloněna, uskutečnilo se několik investic do farem. Hlavním účelem těchto investic je zajištění potravinové bezpečnosti pro zatím stále rostoucí čínskou populaci a některých zemědělských výrobků (např. bavlny) pro průmysl.
4. *Migrace*. V současnosti najdeme v Africe asi 1,5 milionu Číňanů.[20] Na investičních projektech v Africe se z velké části podílejí čínští pracovníci (tvoří

[19] Jednotlivé body převzaty z: DIJK, Meine Pieter van. Introduction: objectives of and instruments for China 's new presence in Africa, In: *The new presence of China in Africa,* s. 11, modifikováno.

obvykle management), kteří zde jsou, často i s celou rodinou, buď jen do doby, než je stavba ukončena, nebo zde zůstávají a zakládají vlastní podniky. Pro obyvatele Číny tak vznikají nové pracovní příležitosti, kterých je potřeba vytvořit několik milionů ročně, aby si Čína zachovala stávající míru nezaměstnanosti.

5. *Získání podpory afrických zemí*. Čína si získává popularitu u států Afriky především tím, že své investice a pomoc nepodmiňuje splněním určitým parametrů, tedy dodržuje jeden z pilířů své zahraniční politiky – nezasahování do vnitřních záležitostí jiných států.[21] Čína je také prozatím vnímána africkými státy pozitivně (Řeč je o vládách těchto států, obyčejní lidé mají v některých případech naopak velmi negativní postoj.), protože nepatří mezi bývalé koloniální mocnosti, ba naopak, sama pokusy o kolonizaci zažila a je taktéž rozvojovým státem. Podpora afrických států jí například pomohla získat stálé křeslo v RB OSN či zabránit uznání samostatnosti Taiwanu.

6. *Alternativa k západnímu modelu rozvoje a spolupráce*. Čína je živoucím důkazem, že se z rozvojového státu může během několika dekád stát jedna z největších ekonomik aspirující na velmoc. Představuje tak jakýsi alternativní vzor k západnímu modelu rozvoje. Upřednostňování obchodních zájmů před hodnotami vyznávanými západním světem umožňuje Číně navazovat spolupráci i se státy, kde nejsou dodržována lidská práva, demokratické principy a chráněno životní prostředí. (Podstatnou roli hraje jen politická stabilita, ne režim jako takový, př. Súdán, Zimbabwe). Čína a jí vyznávaná politika nezasahování nenutí africké státy splňovat jakékoli podmínky nebo měnit vnitřní uspořádání státu při navazování spolupráce. Představuje tak alternativu pro státy, na které demokratické země západu uvalily sankce, a pro ostatní představuje dalšího možného partnera kromě dvou tradičních. (EU a USA)

7. *Posílení statutu Číny jako velmoci*. Čína se začíná profilovat jako světová velmoc, má vazby s celým světem, tj. jak s vyspělými státy, tak se státy nastupujícími i rozvojovými, její ekonomika je obrovská a stále expanduje, pro mnoho zemí je důležitým obchodním partnerem a její role v mezinárodních

[20] DIJK, Meine Pieter van. Introduction: objectives of and instruments for China 's new presence in Africa, In: *The new presence of China in Africa*, s. 13.

[21] BOUTROS-GHALI, Boutros. *International Seminar on the Five Principles of Peaceful Co-existence: The five Principles.*

vztazích je čím dál významnější. Čína posiluje svůj vliv a aktivněji se zapojuje do světového dění, čímž určuje směřování jeho vývoje (vetování některých rezolucí OSN).

Uvedený výčet svědčí o tom, že nejvíce medializovaný čínský zájem o africkou ropu a nerostné suroviny není rozhodně jediný. Zájem o Afriku je vyvoláván kombinací celé řady faktorů. V prvé řadě je cílem Číny v regionu obecná a vše určující snaha zajistit si prostředky a nástroje pro další rozvoj země a posílení mocenského postavení ve světě.[22]

1.5 Charakteristika vzájemných toků

Čínská přítomnost v Africe se vyznačuje především stále rostoucím objemem vzájemných toků, ať už jde o oboustranný obchod nebo investice a rozvojovou pomoc proudící z Číny do vybraných afrických států. Všechny tři složky spolu bývají často provázány, nejčastější vzorec lze specifikovat takto: Čína od daného státu dováží suroviny, zpět vyváží hotové výrobky, zároveň investuje do těžebního průmyslu a v rámci pomoci poskytuje bezúročné nebo preferenční půjčky (např. podložené dodávkami surovin) na stavbu infrastruktury. Investiční expanzi a udělování půjček si Čína může dovolit především díky nahromadění rezerv vzniklých z přebytků obchodní bilance. Rezervy v cizí měně měly v minulém roce hodnotu 3,236 bil. USD.[23]

První oddíl této kapitoly se zabývá analýzou obchodu mezi Čínou a Afrikou, jeho charakteristickými rysy, vývojem, teritoriální a odvětvovou strukturou. Druhá část obdobně specifikuje investice a následující zkoumá formy pomoci poskytované africkým státům. Na závěr je pro úplnost zařazena stručná charakteristika migrace mezi Čínou a africkým kontinentem.

1.5.1 Obchodní výměna mezi ČLR a Afrikou

Obchod mezi ČLR Afrikou vykazuje značnou komplementaritu. Zatímco v Africe roste poptávka po průmyslovém zboží z Číny, Čína poptává stále větší množství primárních surovin pro svůj průmysl. Panuje v něm však také asymetrie, jelikož Čína je pro Afriku největším obchodním partnerem; předběhla tradiční

[22] KVÁČA, Vladimír; KNOTKOVÁ, Vladimíra; KOCHAN, Jan. *Ropné zásoby v subsaharské Africe*: *a jejich vliv na utváření světové politiky*, s. 143.
[23] *The World Factbook: East & Southeast Asia: China,* CIA.

obchodní partnery USA a EU;[24] zatímco Afrika má pro Čínu z hlediska podílu na jejích celkových obchodech malý význam.

Znatelným trendem ve vzájemném obchodu je jeho akcelerující objem. V roce 1950 proběhla vzájemná obchodní výměna v hodnotě 1,2 mil. USD, v roce 1980 dosáhla 1 mld. USD, do roku 2000 se zdesetinásobila. Vstup Číny do WTO o rok později ještě podpořil rostoucí tendence a v roce 2008 pokořila hodnota vzájemného obchodu hranici 100 mld.[25] Světová ekonomická krize vedla k pádu cen surovin, poklesu poptávky a snížení objemů obchodů. Afrika utrpěla v roce 2009 značné ztráty v souvislosti s trendy v cenách primárních komodit,[26] Čína dokonce zvažovala uzavření některých dolů v Zambii. Oživení po krizi však přišlo poměrně rychle a podle údajů MOFCOM z roku 2010 převýšila hodnota obchodu 158 mld. USD.[27]

Hlavními komoditami, které africké státy exportují do Číny, jsou ropa, rudy a kovy, dále pak dřevo, bavlna a potraviny. Ropa a zemní plyn spolu s kovy a zemědělskými produkty reprezentují 85 % celkových exportů. Pět největších vývozců v Africe (vyváží ropu a minerály) se na celkových exportech podílí taktéž 85 %.[28] Mezi zemědělské produkty spadají především bavlna a dřevo, ale také exotické ovoce, plody moře, ořechy, káva, kakao, aj. Z kovů a minerálů se nejvíce vyváží zlato, stříbro, platina, diamanty, železo (a železná ruda), hliník, měď a perly. Zisky z exportů umožňují africkým státům začít některé komodity dovážet.

Hlavními dováženými komoditami z Číny jsou průmyslové výrobky, součástky určené k montáži a dalšímu vývozu (využívání preferenčních tarifů uplatňovaných západními státy vůči Africe: AGOA a EBA), stroje a zařízení pro africký průmysl a spotřební zboží. V rámci spotřebního zboží je potom nejvíce zastoupena kategorie textilních a oděvních produktů, obuvi, potravin, léků a elektroniky. Nejvíce dováženým artiklem, který putuje především do států západní a východní Afriky k dalšímu zpracování, je bavlněná příze a plátno. Dvě největší africké ekonomiky, Nigérie a Jižní Afrika, představují lukrativní odbytiště pro oděvy a obuv z Číny. Problematické období pro Afriku nastalo v roce 2005, když vypršela smlouva The WTO Agreements on Textiles and Clothing (ATC), která v roce 1995 nahradila Multi-

[24] *African Economic Outlook 2011*, OECD.
[25] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*
[26] *World Economic Situation and Prospects.*
[27] *Trade with 24 Central and Western African Countries,* Ministry of Commerce People's Republic of China.
[28] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*

Fibre Arrangement (MFA), smlouvu, jež platila od roku 1974 a uvalovala kvóty na dovozy textilu z rozvojových zemí,[29] a umožnila tak Číně dovážet neomezené množství textilních produktů, což mělo několik důsledků. Jedním z nich bylo, že čínské textilní firmy v Africe už nebyly potřebné, zavíraly se a místo toho se do Afriky exportovalo ohromné množství levného textilu. Místní podniky nebyly schopné ustát konkurenci v podobě levného zboží a musely svou produkci ukončit, což následně vedlo ke zvyšování nezaměstnanosti, a tím i chudoby. Zaplaveny byly také trhy v USA a Evropě.

Z afrických států patří mezi největší exportéry ropy do Číny Angola, odkud pochází téměř polovina veškeré ropy pro Čínu, Súdán, Demokratická republika Kongo (tyto tři státy dohromady cca 85% veškerých ropných exportů směřujících do Číny), menšími dodavateli jsou Rovníková Guinea a Nigérie. Hlavním vývozcem železné rudy a diamantů je Jižní Afrika, dřevo a bavlna pochází především ze států západní Afriky (dřevo: Kamerun, Kongo, Gabon, Rovníková Guinea, Libérie, bavlna: Benin, Burkina Faso, Kamerun, Pobřeží Slonoviny, Mali). V některých zemích má Čína významný podíl na vývozech (státy bohaté na nerostné suroviny) a dovozech. Pro některé africké státy není Čína důležitým obchodním partnerem a reprezentuje obvykle jen několik procent z celkových obchodních transakcí.

Tabulka 3 – Podíl Číny na exportech a importech afrických států

Podíl Číny na exportech a importech vybraných afrických států
(%)

	Súdán	Angola	Benin	JAR	Zambie	Tanzanie
Exporty	68,3	42,8	21,4	13,7	20,3	15,6
Importy	21,7	14	35,2	13,4	5,6	17,3

Přes velký nárůst objemu exportů z Afriky to zatím nevypadá, že by Čína významněji přispívala k diverzifikaci afrických exportů. Obchodní spolupráce s ní nijak zásadně nepodporuje rozvoj průmyslu, a tím produkování výrobků s větší přidanou hodnotou, byť by mohlo jít např. jen o odvětví zpracovávající primární suroviny. Výjimku mezi africkými státy tvoří Jižní Afrika, která má ve svém vývozním portfoliu obsaženu elektroniku, stroje a dopravní zařízení, Nigérie, která zpracovává vytěženou ropu a Svazijsko, odkud se vyváží léky. Dohromady tyto tři státy reprezentují 80% veškerých výrobků s přidanou hodnotou v Africe.[30] V poslední

[29] *Understanding the WTO: Textiles: back in the mainstream*, WTO.
[30] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*

době se však zdá, že se přece jen začíná projevovat snaha některých států zužitkovat příjmy z exportů a zpracovávat suroviny předtím, než jsou určeny k vývozu.

Afrika se pomalu začíná zapojovat i do obchodování se službami. Víc než polovinu objemu tvoří turismus, který má pozitivní vliv na okolí turistických destinací. V rámci výstavby hotelů, restaurací a zábavních podniků dochází ke zlepšování infrastruktury a vytváření pracovních míst. Nejoblíbenější destinace mezi čínskými turisty jsou Jižní Afrika, (v roce 2001 asi 69 300 výjezdů)[31] Angola, Keňa a Mauricius, a ačkoli zde zatím čínských turistů nepotkáte mnoho, jejich počet rok od roku roste. Z dalších oblastí stojí za zmínku dopravní služby, finanční služby, stavebnictví či komunikace. Postupně se Afrika zapojuje i do náročnějších služeb jakými jsou zdravotnické či obchodní služby. Čína využívá příležitosti a spolu s dodávkami konstrukčních projektů vyváží do Afriky i služby, např. občerstvení.

Negativní vliv na vzájemné toky mají tarifní a netarifní bariéry uvalované jednotlivými státy. Další překážkou, která brzdí rozvoj obchodu, je nedostatečná infrastrukturní vybavenost afrických států, zastaralá letiště a přístavy, nutnost velkého množství procedur, korupce a nákladná přeprava.[32]

1.5.2 Charakteristika investičních toků

Ačkoli podle ekonomické teorie si firmy při své expanzi volí, zda budou buď obchodovat přes hranice, nebo investovat, v případě čínských vztahů s Afrikou funguje mezi obchodem a investicemi přímá úměrnost, místo aby jedno druhé vylučovalo. Investice Číny v Africe na sebe berou několik podob. Státem vlastněné podniky se nejvíce angažují při investování do těžebního sektoru a související infrastruktury a zemědělství, menší soukromé podniky zakládají nové firmy, obvykle v podobě greenfields, a realizují se v odvětvích lehkého průmyslu a menších stavebních projektech. Zároveň jsou investice obrovskou příležitostí pro africké státy, protože poskytují jejich ekonomikám potřebné prostředky a podílejí se na zlepšování infrastruktury, která je nutnou podmínkou pro úspěšný ekonomický rozvoj.

Nárůst čínských investic podpořilo vyhlášení Go out policy, které znamenalo začátek vzestupného trendu, především díky stimulaci čínských podniků k usazování a podnikání v Africe. Hnací silou pro státem vlastněné firmy je zajištění surovinové a energetické bezpečnosti prostřednictvím diverzifikace rizika, tedy pronikáním do

[31] *South Africa: Country profile,* GMID.
[32] více oddíl Bariéry omezující vzájemné toky.

nových oblastí. Soukromé podniky hledají nové trhy, zdroje, prostředí s obchodními příležitostmi a relativně malou konkurencí nebo sledují strategické cíle. (např. využívají preferencí pro importy výrobků z rozvojových zemí) Odhaduje se, že v Africe operuje 2000 firem.[33] Dlouhodobě orientované PZI přinášejí zemi příjemce benefity, protože slouží jako stabilní zdroj financí, knowhow a technologií a zprostředkovávají přístup na mezinárodní trh.

Ve většině zemí jde 50 – 80 % investic do těžebního sektoru, ale investice přitahují i jiná odvětví, jako je finanční oblast, (ICBC v říjnu 2008 investovala 5 mld. do nákupu 20 % podílu ve Standard Bank, největší jihoafrické bance s pobočkami v dalších afrických zemích) telekomunikace, distribuce elektřiny, maloobchod a lehký průmysl. Čínské PZI najdeme téměř ve všech státech v regionu, nejvyšší stavy čínských investic však najdeme ve státech bohatých na nerostné suroviny. V 10 státech je koncentrováno až 90 % celkových investic.[34] Mezi pět největších příjemců patří Angola (ropný sektor), Nigérie (taktéž ropa), Jižní Afrika (diamanty, ropa), Súdán (ropa) a Zambie (měď).[35] Přes obrovskou medializaci čínské expanze do Afriky se Čína podílí na celkovém stavu investic v tomto regionu 1%. Značnou převahu mají stále tradiční partneři, nově Číně konkurují také ostatní rozvojové ekonomiky.

V roce 2010 investovala Čína do Afriky 2,1 mld. USD z celkových 68,8 mld. USD,[36] tj. přibližně 3 %. Přítok investic tak po krizovém roce 2009 s hodnotou 1,36 mld. USD[37] opět začíná stoupat, ovšem hodnot z roku 2008 nedosahuje ani zdaleka. Z celkových investic, které má Čína po celém světě, připadá na Afriku 14 %. Africké investice v Číně také postupně nabývají na objemu. Angažuje se zde hlavně Jižní Afrika, Mauricius (investice však nemají svůj původ v tomto státě) a Seychely. V loňském roce dosahovala celková hodnota investic z afrických států (včetně investic z Egypta) 10 mld. USD a zahrnovala přes 4000 projektů.[38]

Jedním z efektivních způsobů čínské vlády, jak podpořit zájem investorů expandovat do Afriky, je zakládání tzv. China-Africa economic and trade cooperation zones (ETCZ) neboli čínsko-afrických zón pro ekonomickou a obchodní spolupráci.

[33] *Economic Watch: China: China's Outward FDI expands*, BBVA Research.
[34] DIJK, Meine Pieter van. Introduction: objectives of and instruments for China 's new presence in Africa, In: *The new presence of China in Africa,* s. 18.
[35] *OECD Investment Policy Reviews: Zambia 2012*, OECD.
[36] *Economic Watch: China: China's Outward FDI expands*, BBVA Research.
[37] *China-Africa Cooperation Pushing Africa's Economic Development*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China.
[38] Ibid.

ETCZ začaly jako první fungovat ve státech bohatých na nerostné suroviny, v kterých Čína směřovala své investice do těžebního sektoru. Příkladem může být čínská investice do zambijských měděných dolů nebo podobný projekt v Nigérii. Na konferenci FOCACu v roce 2006 se vytváření ECTZ stalo součástí Pekingského akčního plánu s cílem vytvořit 3 – 5 dalších zón v Africe.[39] Výhodou těchto zón je minimalizace rizik zajištěním infrastruktury a možnost využít koncentrace firem k redukci provozních nákladů, snížení sociálního a bezpečnostního rizika.[40]

Tabulka 4 – Čínské SEZ v Africe

Přehled čínských SEZ v Africe

Země/zóna	Investice (mil. USD)	Vývojáři	Zaměření
Zambie/Chambishi	410	China Non-ferrous Metal Mining Group	Těžba mědi a navazující průmysl.
Zambie/Lusaka	subzóna	China Nonferrous Metals Corporation	Oděvy, potraviny, tabák, elektronika.
Nigérie/Lekki	369	China Civil Engeneering Construction, Jiangning Development Corporation, Nanjing Beyond, China Railway	Dopravní zařízení, textil a lehký průmysl, domácí spotřebiče, telekomunikace.
Nigérie/Ogun	500	Guangdong Xinguang, South China Developing Group	Stavební materiály, keramika, nábytek, zpracování dřeva, léky, počítače, osvětlení.
Mauricius/Jin Fei	940	Shanxi-Tianli Group, Shanxi Coking Coal Group, Taiyuan Iron and Steel Company	Služby (turismus, vzdělání, finance), výroba (textil a oděvy, stroje, high-tech.
Ethiopia/Oriental	101	Yonggang, Qiyuan Group, Jianglian International Trade, Yagyang Asset Management, Zhangjiagang Free Trade Zone	Elektrické stroje, ocelářství a metalurgie, Stavební materiály

1.5.3 Čínská rozvojová pomoc

Čína poskytuje pomoc už od 50. let minulého století, kdy byla sama ještě velmi chudým státem. Významné byly dvě diplomatické cesty čínského premiéra Zhou Enlaie, během kterých bylo stanoveno osm principů čínské pomoci:

- rovnost a oboustranná výhodnost;

[39] *Forum on China-Africa Cooperation Beijing Action Plan (2007-2009)* Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China.

[40] ALVES, Ana Cristina. *Occasional Paper No 74: China in Africa Project: Chinese Economic and Trade Co-operation Zones in Africa: The Case of Mauritius.*

- respektování suverenity příjemců pomoci bez kladení politických podmínek nebo požadování privilegií;
- poskytování pomoci ve formě bezúročných nebo nízko úročených půjček s možností odložení splatnosti;
- důraz na nezávislý ekonomický rozvoj příjemce;
- nejprve realizace nízkorozpočtových a časově nenáročných projektů, aby z nich příjemce mohl co nejdříve benefitovat;
- poskytování vybavení čínskou vládou z čínské produkce za tržní ceny;
- předávání dovedností při zprostředkovávání technické pomoci;
- experti vyslaní Čínou na stavební projekty nemají nárok na vyšší standard žití než místní.[41]

V 70. letech se Čína účastnila víc projektů v Africe než USA a její pomoc překračovala tehdejší vzájemné obchodní toky.[42] Zlom nastal s expanzí Číny do světa, která spolu s obchodem a investicemi odstartovala růst poskytované pomoci. Neexistují systematická a spolehlivá data ohledně objemů čínské pomoci. Brautigam však odhaduje, že průměr během let 2007 a 2009 čítal 7,1 mld. USD ročně.[43] Na čtvrté konferenci FOCACu v roce 2009 přislíbila Čína 10 mld. na koncesní půjčky (tj. půjčka proti udělení projektu) a další miliardu pro potřeby malých a středních podniků. V rámci rozvojové pomoci odpustila Čína africkým státům některé dluhy.

Čínská pomoc je především vázána na projekty, jejichž výhodnost pro africké státy spočívá v tom, že je při nich budována infrastruktura potřebná pro rychlejší rozvoj. Bezúročné půjčky a dotované půjčky směřují také hlavně do států, kde má Čína své zájmy, největšími příjemci jsou Angola, Rovníková Guinea, Gabon, Nigérie a Demokratická republika Kongo. V případě států bohatých na nerostné suroviny mohou být splátky uhrazeny prostřednictvím dodávek těchto surovin, např. ropy v případě Angoly. Čína vyvinula jednoduchý, ale propracovaný mechanismus financování projektů, aby zabránila korupci. Spočívá v tom, že africký stát požádá čínskou EXIM banku o půjčku na projekt. Čínské ministerstvo obchodu žádost zváží a případně podepíše rámcovou smlouvu. Po ukončení projektu předloží čínská firma,

[41] *Premier Zhou Enlai's Three Tours of Asian and African countries*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China.
[42] CHAPONNIERE, Jean-Raphael. *Chinese aid to Africa, origins, forms and issue,* In: *The new presence of China in Africa,* s. 59.
[43] BRÄUTIGAM, Deborah. *Chinese Finance of Overseas Infrastructure.*

která projekt realizovala fakturu zadavateli projektu, který ji pošle EXIM bance k proplacení.[44]

Půjčky Číny nejsou podmíněné politicky, nekladou nároky na dodržování lidských práv a dobrou vládu, jedinou podmínkou při realizaci projektu je, že alespoň 50 % veškerého zařízení musí být dovezeno z Číny. Západní země tento přístup Číně vyčítají, protože umožňuje africkým zemím obcházet požadavky MMF a SB na dodržování lidských práv či dobrou vládu.

1.5.4 Migrace

Do Afriky za prací a za novým životem přichází poměrně velký počet Číňanů. V současnosti se jejich množství odhaduje na 1,5 mil.[45] Někteří zde zůstávají jen dočasně, po dobu trvání projektů, jiní se do Afriky stěhují natrvalo i s celými svými rodinami. Velkou překážkou migrace je složitá administrativa při žádání o víza a pracovní povolení nebo při získávání povolení pro děti navštěvovat školu. Za součást migračních toků se dají považovat i vzájemné výměny mezi africkými zeměmi a Čínou pod záštitou vzdělávacích či studijních programů nebo vysílání expertů.

1.6 Bariéry omezující vzájemné toky

Obchod mezi Afrikou a Čínou je omezován existencí tarifních i netarifních bariér. Investice nejvíc ovlivňují faktory, které souvisejí s kvalitou podnikatelského prostředí v afrických státech a které si žádají mnoho změn. Změny takového charakteru je však velmi obtížné implementovat, ačkoli se o to některé státy pokouší.

1.6.1 Tarifní a netarifní bariéry

Většina afrických států vstoupila v 90. letech do WTO, Čína se stala členem v roce 2001.[46] Na vzájemný obchod mezi nimi se vztahují pravidla této organizace, platí doložka nejvyšších výhod. Dovozní tarifní cla v Číně jsou na některé komodity vysoká, především na potraviny, zemědělské produkty (bavlna) a oděvy, skoro nulová jsou na hlavní čínské dovozy, tj. na nerostné a jiné suroviny (ropa, dřevo, kovy a

[44] CHAPONNIERE, Jean-Raphael. *Chinese aid to Africa, origins, forms and issue,* In: *The new presence of China in Africa,* s. 61.
[45] DIJK, Meine Pieter van. Introduction: objectives of and instruments for China 's new presence in Africa, In: *The new presence of China in Africa,* s. 11.
[46] *Understanding the WTO: Members and Observers,* WTO.

minerály). Střední zátěž platí pro dovoz výrobků lehkého průmyslu, např. pro textil, obuv a výrobky strojírenského průmyslu.[47] Vysoké tarify na dovozy do Číny odrazují africké státy od dovozu artiklů s větší přidanou hodnotou,[48] takže místo kakaového prášku nebo pasty vyváží surové kakaové boby, obdobně platí také u kávy, ořechů a dalších produktů. Afrika na dovozy přicházející z Číny taktéž uvaluje tarifní zátěž. Nejvyšší tarify se uplatňují na dovozy látek a příze, oděvy, obuv a některé další komodity, nízké tarifní zatížení naopak najdeme u dovozů elektroniky, strojních zařízení a dopravních prostředků. V poslední době dochází na obou stranách ke snižování tarifů, ale zatím ne v dostatečné míře.

Netarifní zátěž, nejčastěji ve formě technických norem, limituje především africké vývozce. Chybí zde totiž instituce, které by dohlížely a vynucovaly aplikování norem při výrobě. Tím, že africké výrobky nesplňují technické normy a nemají příslušnou certifikaci, je omezena jejich konkurenceschopnost na mimoafrických trzích.

1.6.2 Jiné bariéry

H.G. Broadman dělí faktory limitující vzájemný obchod na at-the border, behind-the-border a between-the-border.[49] První skupina zahrnuje tarifní a netarifní zátěž, která byla popsána v předchozím oddílu, zaměřím se tedy na vysvětlení a charakterizaci zbývajících dvou skupin. At-the-border je skupina, která zahrnuje především faktory související se situací na trhu partnera (podnikatelské prostředí) a ovlivňující jak vzájemný obchod, tak investiční toky. Between-the-border faktory zahrnují nástroje podporující obchod a investice, především vzájemnou informační výměnu, instituce zaměřené na podporu obchodu či možnost pojištění rizik.

- *Behind-the-border*. Situace na africkém trhu je velmi limitujícím prvkem. Omezuje jak objemy obchodu, tak zájem investorů, protože zvyšuje transakční náklady. Zásadní je chybějící infrastruktura, ať už je řeč o rozvodech elektrické energie, přístupu k internetu nebo o dopravních tazích, překladištích, přístavech či letištích. Podnikání v Africe limituje také značný nedostatek vhodné pracovní síly. Místní obyvatelé jsou nevzdělaní a postrádají potřebné schopnosti, což způsobuje neefektivitu při přenosu

[47] *World Tariff Profiles 2011,* WTO, s. 62.
[48] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*
[49] Ibid.

dovedností. Pro menší podniky je další překážkou špatná dostupnost financování. Svou úlohu hraje také obchodní politika daného státu. Příchod čínských podniků ovlivňuje africký trh pozitivně v tom směru, že představuje konkurenci pro místní firmy a nutí je tak ke zvyšování efektivity výroby. Negativními následky je především zavírání afrických firem kvůli jejich neschopnosti konkurovat a s tím spojené sociální problémy.

- *Between-the-border*. Nepříznivý vliv na navazování vztahů má informační mezera a z ní plynoucí vysoké transakční náklady na vyhledávání potřebných údajů. V současnosti se situace trochu lepší, začínají se prosazovat instituce podporující obchod, které zprostředkovávají informace o trhu partnera, místních standardech a tržních příležitostech a redukují tak náklady, které je nutné vynaložit. Dalším limitujícím faktorem je potom předražená doprava a nekvalitní dopravní služby v rámci Afriky a mezi Afrikou a Čínou a nedostatečné množství dopravních spojů.

Jak je patrné, odstranění tarifních bariér by sice vzájemný obchod usnadnilo a umožnilo jeho větší nárůst, ale hlavní problém spočívající v nepříznivém podnikatelském prostředí by nijak neovlivnilo. Proto je důležité, aby se jednotlivé vlády nebo skupiny států zapojily a změnily svou obchodní politiku, zaměřily se na rozvoj infrastruktury včetně exportních a investičních agentur, aby usilovaly o vzdělanost místního obyvatelstva, snížení dopravních nákladů a odstranění dalších překážek. Vymizení bariér povede nejen k navýšení objemu obchodu a povzbuzení investorů, ale také umožní šířit pozitivní efekty plynoucí z čínské přítomnosti.

1.7 Politický a institucionální rozměr

K navázání kontaktů došlo poprvé v 15. století, znovuobnoveny byly v období dekolonizace a v současnosti hrají vzájemné diplomatické návštěvy politických představitelů Číny a jednotlivých afrických států velkou roli. Za účelem koordinace vzájemné spolupráce vznikla v roce 2000 platforma s názvem Forum on China-Africa Cooperation. Do podpory čínských podniků při investování v Africe se potom zapojuje velké množství dalších institucí, ministerstev, apod.

1.7.1 FOCAC

Jak již bylo zmíněno výše, vznikla tato platforma v roce 2000 a od té doby navenek určuje jakýsi rámec čínským aktivitám v Africe. Jejím účelem je poskytnou prostor pro rozhovory a konzultace a prohloubit spolupráci mezi rozvojovými zeměmi Afriky a Čínou. Základním principem je rovnost partnerů a oboustranná výhodnost při vzájemné politické, ekonomické a obchodní spolupráci.[50] Zároveň s ministerskou úrovní se konají také obchodní konference, které podporují aktivity soukromých firem v Africe.

Hned v roce vzniku se v Pekingu konala první ministerská konference, které se zúčastnilo víc než 80 čínských ministrů včetně tehdejšího prezidenta, 44 afrických zemí a zástupci 17 regionálních a mezinárodních organizací. Hlavními dvěma body agendy bylo:

1. Jakým způsobem by měli účastníci konference usilovat o ustavení nového mezinárodního politického a ekonomického pořádku v 21. století?
2. Jak by se měla dále posílit sino-africká ekonomická a obchodní spolupráce?[51]

Projednávala se mezivládní spolupráce, obchod, investice a čínská pomoc Africe, ale také oblast zemědělství, turismu, kulturní a technologické spolupráce a nezůstala opomenutá ani zdravotnická asistence, vzdělávací programy či životní prostředí.

Konference se konají pravidelně každé tři roky a mají podobnou náplň jako první setkání, jen se postupně prohlubuje úroveň spolupráce. Zatím poslední proběhla v roce 2009 v Sharm El-Sheikhu v Egyptě. Jejím výsledkem byl tříletý akční plán na období 2010 – 2012. Čína zde vyjadřuje velkou podporu Africké Unii, která vznikla v roce 2002, a klade důraz na její roli při spolupráci afrických států v otázkách vnitřních záležitostí. Čínská vláda se v oblasti spolupráce v zemědělství zavázala poskytnout 50 týmů a vzdělat 2000 zemědělských techniků pro potřeby Afriky. Čína dále nabídla navýšení rozvojového fondu na 3 mld. USD, vyhrazení 10 mld. na preferenční půjčky a odpuštění další části dluhů. V rámci podpoření obchodu přislíbila

[50] *Characteristics of FOCAC,* Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: FOCAC.
[51] *Two Major Agenda Items of the Conference*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: FOCAC.

odbourání tarifů a spolupráci ve věcech celních a daňových procedur. Dále plánuje Čína výstavbu několika desítek škol, poskytne vzdělání stovkám členů zdravotnického personálu a dále podpoří kulturní výměnu.[52]

1.7.2 Další instituce

Na spolupráci s Afrikou se podílí také některá čínská ministerstva, především ministerstvo obchodu, které má na starost přípravu bilaterálních vyjednávání a analýzu projektů, ministerstvo financí, které určuje množství peněz, které půjdou do Afriky ve formě preferenčních půjček, ministerstvo zahraničních věcí, které monitoruje plnění závazků afrických států. Pomoc poskytují Africe i jednotlivé provincie nezávisle na centrální vládě. Na financování projektů se velkou měrou podílí čínská EXIM banka, která funguje od roku 1994. Kromě toho má Čína v řadě afrických států vlastní ambasády, které slouží jako informační zdroje pro čínské podnikatele v Africe. Čínská vláda také navazuje styky s regionálními organizacemi v Africe a snaží se s nimi navázat efektivní dialog a spolupráci.

[52] *Forum on China-Africa Cooperation Sharm El Sheikh Action Plan (2010-2012),* Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: FOCAC.

2 Přítomnost Číny a její vliv na ekonomiku vybraných zemí – případové studie

Jak je patrné z předchozí kapitoly, působení Číny v Africe je velmi komplexní, přestože se zaměřuje především na využívání obchodních a investičních příležitostí. Rozdíly mezi jednotlivými státy jsou značné. Někde se Čína soustředí především na zajišťování vlastní surovinové bezpečnosti a příliš nezasahuje do ostatních odvětví, v jiných státech je čínská přítomnost znatelná téměř v každé oblasti od těžby či zpracovatelského průmyslu po rozvojovou pomoc. Strategický význam jednotlivých států pro Čínu lze odvodit od výše obchodních a investičních toků a půjček nabídnutých jednotlivým vládám. Čínská expanze do Afriky ještě zdaleka neskončila, naopak s postupujícím časem nabývá na intenzitě. Rostoucí intenzita čínské aktivity s sebou však přináší i negativní důsledky na hostitelské státy a svět řeší palčivou otázku, zda zájem ze strany Číny pomůže africkým zemím rozvinout a diverzifikovat ekonomiku nebo je zanechá ve stavu, v jakém byly, jen obrané o nerostné suroviny. Pro podrobnější náhled na působení Číny v Africe a přiblížení problémů s tím souvisejících se tato kapitola zabývá případovými studiemi tří vybraných zemí: Angoly, Zambie a Jižní Afriky.

2.1 Angola

Prvním vybraným zástupcem z řad afrických států je Angola, země dlouhé roky zmítaná občanskou válkou, která skončila před deseti lety, a také země, která oplývá ropným bohatstvím.

2.1.1 Občanská válka

V roce 1966 vypukly v Angole boje o nezávislost proti portugalským kolonizátorům, které skončily o devět let později vyhlášením nezávislosti. Klid ale v zemi nevydržel dlouho, brzy po skončení bojů za osvobození propukla občanská válka mezi vládní MPLA (Movimento Popular de Libertação de Angola – Lidové hnutí za osvobození Angoly) a opozičním uskupením UNITA (União Nacional Para la Independência Total de Angola – Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly). Socialistická vláda MPLA vedená José Eduardem dos Santos byla podporována Kubou a Sovětským svazem, zatímco opozice vedená Jonasem Savimbim měla

podporu v USA a Jižní Africe. V roce 1992 se zdálo, že mír je na dosah, když se v Angole konaly volby, ale boje vypukly znovu v roce 1996.[53] Konec občanské války, která si vyžádala asi 1,5 mil. mrtvých a další 4 miliony uprchlíků, přinesla až smrt rebelského vůdce Jonase Savimbi v roce 2002.[54] Čína během občanské války dodávala zbraně nejprve MPLA, hnutí však navázalo vztahy se SSSR a Čína pak přesunula svou pozornost a dodávky zbraní na opoziční skupinu UNITA.

Po válce byla infrastruktura v Angole v otřesném stavu, bomby zničily 300 mostů,[55] silnice nikdo neopravoval a pole byla plná min. Angolská vláda byla zadlužená, dlužila 2 mld. USD Pařížskému klubu a 8 mld. USD dalším věřitelům,[56] ale zoufale potřebovala další příliv kapitálu na vzpamatování se z konfliktu. Ještě během bojů se Angola snažila vyjednat půjčky u MMF, ale nebyla schopná splnit žádný ze stabilizačních programů, který po angolské vládě požadoval zlepšení transparentnosti ohledně příjmů z ropy a mnoho dalších reforem. V roce 2004 však přišla spása v podobě čínské nabídky půjčit Angole 2 mld. USD. Oproti ostatním byla tato půjčka výhodná především tím, že si nekladla žádné podmínky, také byla úročená podle LIBOR + 1,5 % místo obvyklých 2,5 % navíc a umožňovala Angole odložit začátek splácení a splácet po dobu 17 let[57] místo obvyklých 4 – 5 let. Jedinou podmínkou bylo využití půjčky na budování infrastruktury. Splátky se měly odehrávat v podobě dodávek ropy do Číny, kde byly oceněny tržní cenou a příslušná částka poslána EXIM bance, zbylé peníze pak zpět Angole. Pátý rok po udělení půjčky začala Angola splácet 15 000 bbl/d, později až 40 000 bbl/d, dokud nesplatí celou půjčku.[58]

V roce 2006 během návštěvy čínského prvního ministra Wen Jiabaa nabídla Čína další 2 mld. USD a o rok později ještě dalších 500 mil. USD. Díky zlepšující se infrastruktuře a růstům ropných příjmů mohla Angola začít splácet dluhy západním věřitelům. Zlepšila se i transparentnost, ale Angola stále patří mezi státy s vysokou korupcí.

[53] *The World Factbook: Africa: Angola,* CIA.
[54] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*
[55] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*
[56] Ibid.
[57] Ibid.
[58] ROTBERG, Robert I. *China into Africa*: *trade, aid, and influence.*

2.1.2 Ekonomické prostředí

Po skončení občanské války se angolská ekonomika začala prudce rozvíjet díky přílivu PZI, čínským konstrukčním projektům, rostoucímu objemu ropy[59] a také její zvyšující se cenou na světových trzích.[60] Průměrný růst HDP mezi lety 2004 – 2008 se pohyboval nad 17 % ročně, ale následkem světové krize a s ní spojeným poklesem cen ropy i diamantů, se růst HDP značně zpomalil. Dokonce musely být zastaveny i některé projekty v Angole, protože nedoplatky zahraničním stavebním firmám dosáhly 9 mld. USD.[61] Odhaduje se, že HDP v roce 2011 činilo 115,9 mld. USD a HDP/obyv. 5 900 USD. Dluh Angoly na konci roku 2011 dosahoval 19,74 mld. USD. Ropa a s ní spojené aktivity tvoří asi 85 % HDP, dalších 5 % přidává export diamantů.[62]

Přestože je Angola velmi bohatá na nerostné suroviny, ukazatele rozvoje zaostávají i za mnohem chudšími státy. V roce 2006 žilo přes 40 % obyvatel pod hranicí chudoby. Index lidského rozvoje sice postupně roste, ale stále se jeho hodnota pohybuje nízko na 0,403[63] a Giniho koeficient činí 58,6 (pro srovnání USA 40,8, Francie 32,7)[64] Problematická je také korupce hlavně v těžebním sektoru, index vnímání korupce je 1,9 a řadí Angolu na 162. pozici v žebříčku zemí (země řazeny od nejmenší korupce po největší)[65] Větší transparentnost a lepší využívání příjmů z ropy by mohlo Angole umožnit realizaci mnoha nákladných projektů a pomoci jí tak dokončit poválečnou rekonstrukci.

2.1.3 Působení Číny v Angole

Čína navázala diplomatické vztahy s Angolou v roce 1982,[66] ještě během občanské války. Kromě vojenské asistence a několika samostatných rozvojových projektů mezi lety 1990 a 2004 zaměřených především na zemědělství nejevila Čína o Angolu zvýšený zájem. Zlom nastal dva roky po skončení války, když Čína zadlužené a boji zpustošené Angole nabídla půjčku na výstavbu infrastruktury, která nebyla

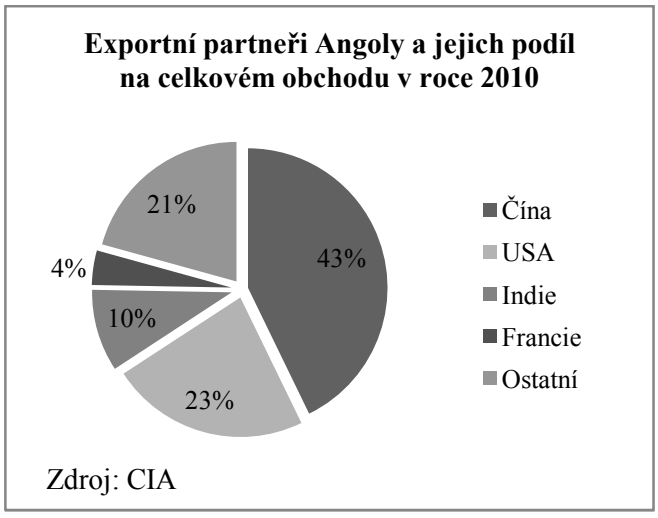
[59] KVÁČA, Vladimír; KNOTKOVÁ, Vladimíra; KOCHAN, Jan. *Ropné zásoby v subsaharské Africe*: *a jejich vliv na utváření světové politiky.*
[60] *The World Factbook: Africa: Angola*, CIA.
[61] *The World Factbook: Africa: Angola*, CIA.
[62] Ibid.
[63] *African Economic Outlook 2011*, OECD.
[64] *International Human Development Indicators: Angola*, UNDP.
[65] *Corruption Perception Index 2010 Results,* Transparency International.
[66] ROTBERG, Robert I. *China into Africa*: *trade, aid, and influence.*

vázána žádnými podmínkami. Angola se brzy stala druhým největším dodavatelem ropy do Číny po Saudské Arábii, kterou dokonce předběhla v první polovině roku 2008 o 0,47 milionů tun.[67]

2.1.3.1 Obchod

Angola je v současnosti druhým největším obchodním partnerem Číny mezi africkými státy. Objem vzájemného obchodu v roce 2009 činil 14,67 mld. USD,[68] což je víc než dvojnásobný nárůst z 6,95 mld. USD v roce 2005.[69] Téměř 100 % veškerých vývozů Angoly tvoří ropa, a to především surová, a ostatní produkty těžby (hl. diamanty), jen 0,8 % připadá na hotové výrobky a 0,1 % na zemědělské produkty.[70] Čína je hlavním příjemcem angolských exportů, které zastupují přibližně polovinu veškeré ropy dovážené Čínou z Afriky a tvoří 15 % celkových čínských dovozů ropy.[71] Podíl Číny na importech do Angoly není tak značný, čítá jen 14 %, přičemž hlavní komoditou jsou stroje a zařízení.

Graf 2 – Exportní partneři Angoly

Čína navázala s Angolou spolupráci také ve vojenské oblasti. V roce 2004 poskytla Čína 6 mil. USD na stavbu výcvikového centra, o dva roky později vydala Čína 100 mil. USD na modernizaci vojenské komunikační infrastruktury v Angole a v roce 2007 uzavřela smlouvu o dodávkách vojenského vybavení z Číny. Každý rok

[67] Ibid.
[68] *World Tariff Profiles 2011*, WTO.
[69] *Chinese and African perspectives on China in Africa.*
[70] *World Tariff Profiles 2011*, WTO.
[71] ROTBERG, Robert I. *China into Africa*: *trade, aid, and influence.*

se několik desítek angolských vojáků účastní výcviku v Číně. Vojenskou spolupráci doprovází vzájemné návštěvy ministrů obrany a dalších významných činitelů.

2.1.3.2 Investice

V oblasti investic má Čína zájem hlavně na těžebním sektoru. Poprvé se začala angažovat v roce 2004, když čínský Sinopec koupil 50 % podíl Bloku 18 za 725 mil. USD.[72] Čínská státní společnost vyhrála soupeření o tento podíl s indickou ONGC Videsh poté, co čínská vláda přislíbila Angole úvěr ve výši 2 mld. USD na rekonstrukci[73] infrastruktury s podmínkou, že 70 % musí být realizováno čínskými společnostmi ze seznamu firem schválených čínskou vládou a EXIM bankou. Později vzniklo konsorcium mezi angolskou národní společností Sonangol a čínským Sinopecem, které koupilo další tři ropné bloky a plánovalo výstavbu rafinérie v městě Lobito, která by zpracovávala 200 000 barelů za den.[74] Kvůli sporům ohledně cílového trhu se však konsorcium rozpadlo a Sonangol se rozhodl pokračovat v projektu bez partnerů, jako dodavatele si zvolil americkou společnost. Sinopec také stáhl své podíly ve třech zakoupených blocích, které získala dceřiná společnost Sonangolu CSHI (China Sonangol International Holding). V roce 2008 vyjednávaly čínské společnosti Sinopec a CNOOC (China National Offshore Oil Corporation) o nákupu 20 % podílu na Bloku 32 za 1,8 mld. USD. Sonangol ale tyto čínské snahy zablokoval a prohlásil, že sám zamýšlí podíl koupit.[75] Jak je patrné, nemá Angola v úmyslu nadále upřednostňovat čínské investory, ačkoli tak učinila při prvním soupeření Číny o podíl na těžbě ropy.

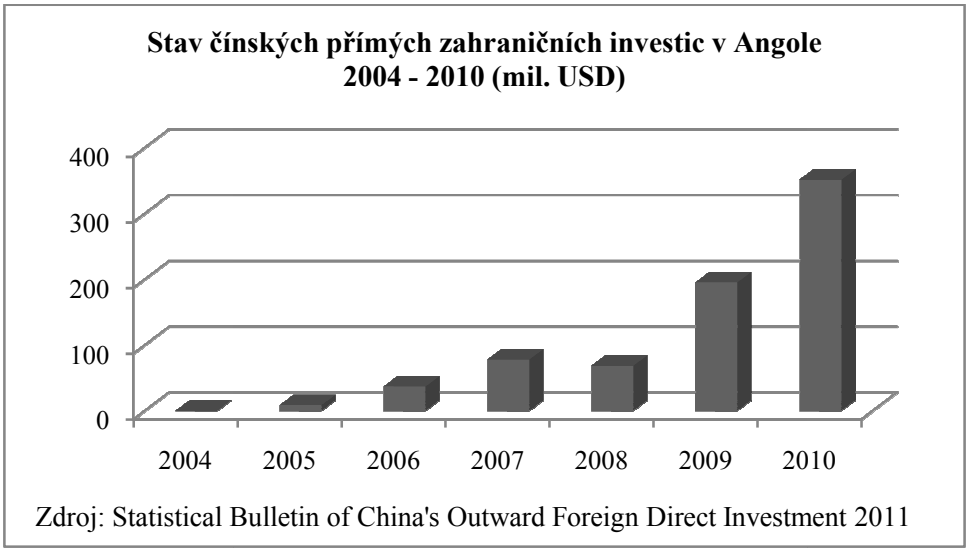
Čínská vláda nebyla v investicích do ropného sektoru tak úspěšná, jak očekávala. Několik plánovaných nákupů jí bylo zamítnuto, pravděpodobně z pragmatických důvodů, protože Čína nedisponuje potřebnou technologií pro hlubokomořskou těžbu. Zároveň to také naznačuje, že angolská vláda si pečlivě hlídá rozložení investorů v ropném sektoru, aby žádný z nich nemohl získat přílišný vliv na politickou nebo ekonomickou situaci v zemi a aby měla dostatečný prostor pro vyjednávání. Angola je tak jeden z mála afrických států, který se snaží a je zároveň

[72] CORKIN, Lucy. *Angola Brief, Vol.1: China and Angola: Strategic partnership or marriage of convenience?*
[73] KVÁČA, Vladimír; KNOTKOVÁ, Vladimíra; KOCHAN, Jan. *Ropné zásoby v subsaharské Africe*: *a jejich vliv na utváření světové politiky.*
[74] CORKIN, Lucy. *Angola Brief, Vol.1: China and Angola: Strategic partnership or marriage of convenience?*
[75] CORKIN, Lucy. *Angola Brief, Vol.1: China and Angola: Strategic partnership or marriage of convenience?*

úspěšný v prosazování vlastních zájmů a který se nenechá zatlačit do kouta, ať už Čínou nebo západními státy a jejich požadavky.

Dalším příkladem čínské investice v Angole je společný podnik Donghengu, který vyrábí startovací motory, alternátory a další automobilové součástky, a Nissanu.

Graf 3 – Čínské PZI v Angole

Zdroj: Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment 2011

Investice do ropného sektoru s sebou nesou kromě pozitiv ve formě přílivu kapitálu a růstu ekonomiky také některé negativní aspekty. Těžba ropy je sektor náročný na kapitál a čínské firmy mají tendenci dovážet veškeré materiály a zařízení včetně pracovníků z Číny, což znamená jen omezené množství nových pracovních míst pro místní obyvatele. Zároveň jde o odvětví, které je velmi málo provázané se zbytkem ekonomiky, tím spíš, že se většina ropy z Angoly vyváží surová. Je tak omezen transfer technologií a rozvoj ostatních oblastí ekonomiky. Angola vyvíjí snahu maximalizovat možné pozitivní efekty investic a požaduje, aby měl každý zaměstnavatel alespoň 70 % podíl místních zaměstnanců.[76]

2.1.3.3 Čínská pomoc

Nejdůležitější roli hrála čínská pomoc těsně po skončení občanské války, kdy Angola potřebovala získat finanční prostředky na obnovu zničené infrastruktury, ale nebyla schopná ani ochotná plnit podmínky stanovené MMF. Úvěr od čínské EXIM banky pomohl Angole nastartovat ekonomický rozvoj a přilákat zahraniční investory z dalších států. Angolská vláda si během následujících let od Číny vzala další půjčku, opět na 2 mld. USD s využitím na budování infrastruktury. Odhaduje se, že do roku

[76] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*

2010 si Angola od čínské EXIM banky půjčila celkem 10,5 mld. USD.[77] Čína však není jediným věřitelem, Angole byly poskytnuty půjčky od řady dalších zemí, např. Španělska, Kanady nebo Brazílie, jejich hodnoty jsou však ve srovnání s čínskými úvěry mnohem menší.

Angola patří mezi největší příjemce čínské pomoci mezi africkými státy. Pomoc má nejčastěji formu grantů nebo půjček s úroky ve výši LIBOR +1,5 % nebo nižšími a s dlouhou dobou splatnosti a je stejně jako úvěry od jiných zemí vázaná na ropu. Vzhledem k těmto půjčkám se většina infrastrukturních projektů odehrává v režii čínských podniků. Angola je považována za nepříliš bonitní stát, a proto jsou půjčky od EXIM banky udělovány rovnou čínským stavebním firmám, aby se zajistilo lepší hospodaření s penězi a větší pravděpodobnost splacení. Stavební projekty probíhají na celém území Angoly, Čína postavila silnice, několik škol a nemocnic, dvě vzdělávací centra,[78] atd. Čínská telekomunikační společnost Huawei postavila v Angole tréninková centra,[79] kde učí místní obyvatele obsluhovat mobilní telefony a internetové systémy.

Angole se díky jejím vyjednávacím schopnostem povedlo prosadit, aby 30 % veškerých projektů financovaných Čínou bylo uděleno místním firmám a zvýšil se tak pozitivní dopad čínské pomoci.

2.1.4 Shrnutí

Vztah Číny a Angoly je založen především na vzájemném přesvědčení o strategické důležitosti druhého státu jako partnera.[80] Pro Čínu je Angola významným dodavatelem ropy, od kterého si zajistila přísun černého zlata i do budoucna ve formě splátek. Ačkoli se investice v těžebním průmyslu příliš nezdařily, v oblasti infrastrukturních projektů je Čína mnohem úspěšnější a realizuje jejich naprostou většinu. Pro Angolu je Čína důležitá především jako stálý odběratel ropy, což se ukázalo především během světové krize, a jako poskytovatel relativně levných půjček na realizaci infrastrukturních projektů. Angola je šikovný vyjednavač a podařilo se jí prosadit některé ústupky, které podpořily její vlastní zájmy na úkor Číny. Přesto

[77] CORKIN, Lucy. *Angola Brief, Vol.1: China and Angola: Strategic partnership or marriage of convenience?*
[78] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*
[79] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*
[80] CORKIN, Lucy. *Angola Brief, Vol.1: China and Angola: Strategic partnership or marriage of convenience?*

s sebou čínské působení v Angole přináší některé negativní aspekty. Především to, že se Čína snaží dovážet veškeré materiály, stroje i pracovní sílu, místo aby vytvářela příležitosti pro místní. Svoje počínání odůvodňuje vysokými cenami materiálů na angolských trzích, nedostatkem vzdělaných pracovníků, lepší komunikací a efektivností čínských zaměstnanců. V současnosti se odhaduje počet Číňanů žijících a pracujících v Angole na 10 – 80 000[81] jiné zdroje uvádí 30 000.[82] Čínská komunita se drží stranou od místních obyvatel, žije ve svých enklávách, neučí se jazyk a nejeví snahy začlenit se mezi angolské obyvatele. Největší výzvou do budoucna pro Angolu bude odstranění ekonomické závislosti na ropě a tedy i jejích cenových výkyvech, rozvinutí ostatních sektorů a zlepšení životních podmínek místních obyvatel.

2.2 Zambie

Čína navázala vztahy se Zambií, ještě když byla Zambie protektorátem Velké Británie a její území se nazývalo Severní Rhodesie. V té době Čína poskytovala především rozvojovou pomoc v různých oblastech (zemědělství, stavba infrastruktury), později podporu při úsilí o osvobození[83] a její aktivita se zvýšila poté, co Severní Rhodesie vyhlásila v roce 1964 nezávislost a přejmenovala se na Zambii. Nejznámějším projektem ze 70. let je stavba železnice Tazara. V současnosti je Čína přítomná ve všech důležitých oblastech zambijské ekonomiky. Investuje do těžebního průmyslu, angažuje se v textilní produkci a zemědělství. Jako v ostatních zemích poskytuje Čína půjčky na budování infrastruktury a stavební projekty, které obvykle také realizuje.

2.2.1 Ekonomická situace

Zambie patří mezi dlouhodobě stabilnější a demokratičtější země Afriky.[84] Její ekonomika v posledních letech rostla, s průměrným meziročním přírůstkem HDP přes 6 % mezi roky 2005 – 11.[85] Nicméně ekonomický růst je silně závislý na produkci mědi a jejích cenách na světových trzích. K razantnější redukci chudoby by Zambie

[81] ROTBERG, Robert I. *China into Africa*: *trade, aid, and influence.*
[82] CORKIN, Lucy. *Angola Brief, Vol.1: China and Angola: Strategic partnership or marriage of convenience?*
[83] MWANAWINA, Inyambo. *China-Africa Economic Relations: The Case of Zambia.*
[84] SVOBODA, Jan. *Čína v Africe: Srovnání čínsko-afrických vztahů v letech 1960-65 a 2000-2005.*
[85] *The World Factbook: Africa: Zambia*, CIA.

potřebovala růst minimálně o 8 % ročně.[86] V roce 2006 žilo pod hranicí chudoby 64 % z 12 mil. obyvatel.[87] Kromě nízkých příjmů a vysoké porodnosti je také velkým problémem AIDS a jiné nemoci. Výzvou pro zambijskou vládu do budoucna je diverzifikace ekonomiky, především exportů, a odstranění závislosti na mědi. S rostoucími investicemi do těžebního sektoru se zvyšuje produkce mědi. Ekonomická krize v letech 2008 a 2009 vedla k poklesu cen mědi a k uzavření některých dolů. Opětovné zvýšení cen v roce 2010 však znamenalo jejich znovuotevření, které pomohlo Zambii, aby se z krize rychle vzpamatovala. HDP v roce 2011 je odhadováno na 21, 93 mld. USD, což je nárůst o 6,7 %[88] oproti předchozímu roku.

Velkou brzdou ekonomiky je zambijská infrastruktura, která je v hrozném stavu. Problém představuje hlavně nedostatečná silniční síť, telekomunikace a produkce elektřiny,[89] která má mnohem menší kapacitu, než jaká by byla potřebná k uspokojení poptávky. Dostupné přepravní služby jsou předražené a poslat zboží např. do Jižní Afriky přes hranici je takřka nemožné kvůli špatné komunikaci úřadů, zdlouhavým a náročným procedurám. Zambijská vláda proto plánuje postupné budování a zlepšování infrastruktury a zároveň vytvoření systému investičních pobídek, které by přilákaly zahraniční investory i do jiných sektorů, než je těžba mědi. Do budoucna má Zambie taktéž potenciál v oblasti turismu, který se v této zemi pomalu začíná rozvíjet.

2.2.2 Působení Číny v Zambii

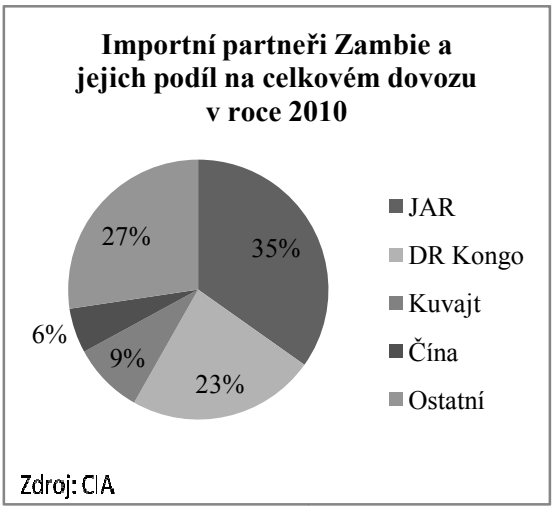
Přes dlouhé přátelské vztahy s Čínou nepatří Zambie mezi hlavní čínské obchodní partnery na africkém kontinentu. Objem vzájemného obchodu má sice rostoucí tendenci, ale v globálním měřítku není příliš významný. Mnohem důležitější je Zambie jako příjemce čínských investic. Nejvíce jich proudí do těžebního sektoru, který ale nezůstává jedinou oblastí. Čínští investoři se také zajímají o textilní průmysl, zemědělství nebo stavebnictví. Vzhledem k širokému poli působnosti Číny v zambijské ekonomice se právě v této zemi projevují některé negativní aspekty čínské přítomnosti.

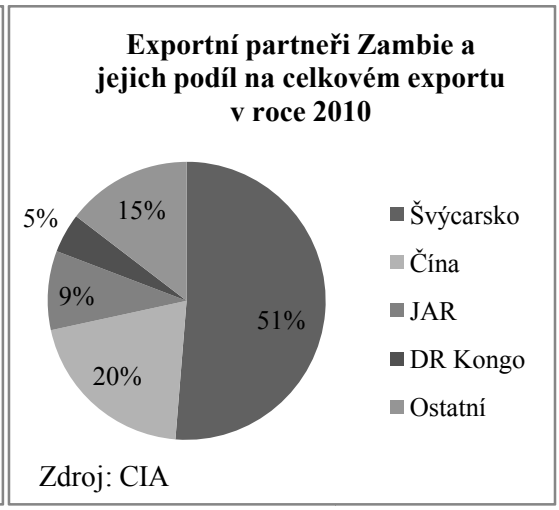
[86] *Zambia: Country profile*, GMID.
[87] *The World Factbook: Africa: Zambia*, CIA.
[88] *The World Factbook: Africa: Zambia*, CIA.
[89] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa*

2.2.2.1 Obchod

Hlavní exportní komoditou, která tvoří přes 80 % všech vývozů je měď,[90] další část vývozů tvoří zemědělské produkty: bavlna, káva, tabák, květiny. Hodnota exportů v roce 2011 dosahovala 9 mld. USD,[91] což je skoro o 2 mld. USD víc než exporty v předchozím roce. Hlavním exportním partnerem Zambie je Švýcarsko, které odebírá polovinu vývozů, na druhém místě nalezneme Čínu, do které Zambie vyváží další pětinu z celkové hodnoty. Hlavní importované komodity jsou stroje a dopravní zařízení, ropa a ropné produkty, hnojiva, potraviny a oděvy. Na importech v hodnotě 6,5 mld. USD se 35 % podílí Jižní Afrika, 23,5 % Demokratická republika Kongo, necelými 9 % Kuvajt a Čína jen 5,6 %.[92]

Graf 4 a 5 – Obchodní partneři Zambie

Hlavní vývozní komoditou do Číny je stejně jako u ostatních partnerů měď a produkty těžebního průmyslu, dále pak bavlna v různých stádiích zpracování a další zemědělské produkty. Zambie z Číny dováží především oděvy, které způsobují problémy místním firmám, ale zároveň jsou díky nízkým cenám výhodné pro spotřebitele, obuv, stroje a další výstupy lehkého průmyslu.

Stejně jako s Angolou navázala Čína i se Zambií vojenskou spolupráci. Už v 60. a 70. letech dodala Čína Zambii vojenskou výbavu v hodnotě 142 mil. USD, z čehož bylo 5 mil. v podobě zbraní, zatímco další část tvořily tři dopravní letouny Y-12. Čína

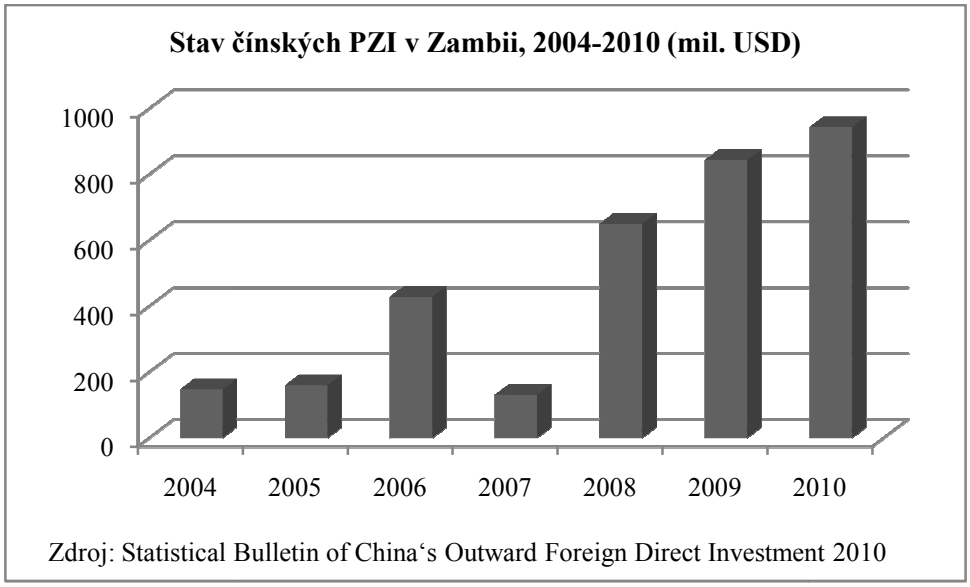
[90] *Zambia*, UN Comtrade.
[91] *The World Factbook: Africa: Zambia*, CIA.
[92] Ibid.

také vycvičila 50 členů armády.[93] V tomto století nabývá vojenská spolupráce především formu vzájemných návštěv a prodeje letadel.[94] V roce 2000 dodala Čína osm výcvikových bojových letounů K-8 a v roce 2006 několik dalších transportních letadel. V Zambii už od 80. let působí také vojenští lékařští experti z Číny.

2.2.2.2 Investice

Zambie je třetí největší příjemce investic po Nigérii a Jižní Africe, přičemž nejvíc finančních prostředků proudí do těžebního sektoru, ve kterém jsou aktivní především státem vlastněné čínské firmy. Čínské státní i soukromé podniky jsou však aktivní i v dalších sektorech, jakými jsou například výroba, zemědělství, stavebnictví, technologie, energetika a telekomunikace.[95] Největší příliv investic z Číny zaznamenala Zambie v roce 2008, kdy hodnota PZI dosáhla téměř 214 mil. USD.[96] Podle dat z roku 2010 tvořil stav čínských investic v Zambii 7,24 % z celkového stavu čínských investic na africkém kontinentu. V Zambii operuje asi tisíc čínských podniků, (údaj z 2009) největší a nevýznamnější se koncentrují do speciálních ekonomických zón. Nejobjemnější jednotlivé investice Číny bylo 200 mil. USD do Chambishi Copper Smelter[97] a 150 mil. USD do Chambishi Copper Mine.

Graf 6 – Čínské PZI v Zambii

Zdroj: Statistical Bulletin of China‘s Outward Foreign Direct Investment 2010

[93] ROTBERG, Robert I. *China into Africa*: *trade, aid, and influence.*
[94] Ibid.
[95] ALVES, Ana Cristina. *Policy Briefing 41: China in Africa Project: The Zambia-China Cooperation Zone at a Crossroads: What Now?*
[96] *Statistical Bulletin of China‘s Outward Foreign Direct Investment 2010,* China Ministry of Commerce.
[97] DIJK, Meine Pieter van*. The new presence of China in Africa.*

V roce 2006 bylo strukturální rozložení investic následující:

- *Výroba*. Hodnota investic do výroby dosahovala 315 mil. USD, z toho bylo 230 mil. USD investováno v souvislosti s těžebním průmyslem.[98] Víc než polovinu celé sumy tvořily dceřiné společnosti čínské státem vlastněné skupiny China Non-Ferrous Metal Mining Company (CNMC) (jmenovitě Chambishi Copper Mine a Chambishi Copper Smelter, Sino-Metals Leach, Acid Products Zambia Ltd.).
- *Těžba*. Do těžebního průmyslu investovala Čína ještě dalších 160 mil. USD, většinou se ale jednalo o menší částky obvykle nepřesahující 5 mil. USD.
- Stavebnictví. V tomto sektoru operovalo kolem 20 čínských firem, jedna z největších byla státní China Jiangxi Corporation a v soukromém sektoru byla nejvýznamnější Zamchin Construction.
- *Zemědělství.* Čína dlouhodoběji usiluje o získávání zemědělské půdy. V Zambii byla úspěšná. Největší firma, reprezentující téměř třetinu čínských investic do zemědělství, je China State Farms Agribusiness Corporation, která v Zambii vlastní tři farmy.
- *Ostatní*. Už v roce 1997 otevřela Čína v Zambii pobočku státní banky Bank of China a Trade and Commercial Centre (Obchodní a komerční centrum) v Lusace. Obě tyto instituce hrají významnou roli při podpoře čínských investic v Zambii.

Investiční aktivity Číny v Zambii podporují kromě dvou výše zmíněných institucí Čínská ambasáda, která poskytuje informace o investičních příležitostech, pomáhá navazovat kontakty a podílí se na jednáních o investicích. Další organizací je Association of Chinese Corporations in Zambia (ACCZ, Asociace čínských společností v Zambii), která funguje od roku 2005 a jejími úkoly je zprostředkovávat prezentaci čínských firem zambijské veřejnosti a autoritám, chránit zájmy čínských společností a poskytovat informace o zákonech a regulacích platných v Zambii, mimoto se zabývá čínskou imigrací. Poslední institucí je zambijská větev China Council for the Promotion of International Trade (CCIPT) založená v roce 2002, která má podobné úkoly jako čínská ambasáda se zaměřením na praktickou podporu

[98] Ibid.

čínských investorů – poskytování ubytování, dopravních a komunikačních služeb. Na nejvyšší úrovni zaštiťuje působení Číny v Zambii FOCAC a vzájemné návštěvy politických lídrů.

2.2.2.3 Speciální ekonomické zóny

Zambie byla jedním ze dvou prvních afrických států, kde Čína zamýšlela vytvořit speciální ekonomickou zónu. Čínská společnost Non-Ferrous Metals Corporation Africa, která vlastnila důl v Chambishi navrhla zambijské vládě vytvoření průmyslového parku zaměřeného na zpracování mědi.[99] Plánování začalo v roce 2003, o dva roky později podepsala Čína předběžnou smlouvu. Cílem bylo vytvořit shluk firem, které by přesunuly některé články zpracovávání kovů do Zambie a vyráběly pruty, dráty a kabely z mědi, niklu a ostatních kovů těžených v Zambii a blízkém okolí.[100] To by mělo Zambii napomoct k tomu, aby nevyvážela jen surové materiály, ale i produkty s vyšší přidanou hodnotou. Kromě zpracovávání vytěžených kovů by se měla zóna soustředit na související odvětví, jako je výroba důlních a stavebních zařízení, chemická produkce a z oblasti služeb skladování a doprava. Čína přislíbila investici ve výši 800 mil. USD a předpovídala vytvoření až 60 000 pracovních míst pro místní i Číňany.

Na začátku roku 2007 během své návštěvy v Africe otevřel čínský prezident slavnostně Čínsko-zambijskou zónu spolupráce (Zambia – China Cooperation Zone, ZCCZ). V současné době je po pěti letech výstavby Chambishi ZCCZ jedinou čínskou speciální ekonomickou zónou v subsaharské Africe, která je v provozu, a to stejně jen zčásti.[101] Na 45 km^2 operovalo v červnu minulého roku jen 14 firem z původně zamýšlených 50 – 60. Většina investic v této zóně, jejichž hodnota se pohybuje kolem 1 mld. USD, má svůj původ v CNMC. Zbylé firmy jsou čínské stavební společnosti, které využívají výhod speciální ekonomické zóny a realizují infrastrukturní projekty. Největší investicí v Chambishi ZCCZ je měděná huť, která zaměstnává téměř polovinu všech pracovníků (přes 3000) v zóně.

Rozšířením SEZ v Chambishi je subzóna East Lusaka poblíž letiště u hlavního města. Jejím hlavním účelem je sloužit jako mezinárodní komerční uzel.[102]

---

[99] ALVES, Ana Cristina. *Policy Briefing 41: China in Africa Project: The Zambia-China Cooperation Zone at a Crossroads: What Now?*
[100] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*
[101] ALVES, Ana Cristina. *Policy Briefing 41: China in Africa Project: The Zambia-China Cooperation Zone at a Crossroads: What Now?*
[102] Ibid.

Soustřeďuje firmy z oblasti lehkého průmyslu, které kompletují elektroniku, vyrábí domácí spotřebiče, oděvy nebo zpracovávají potraviny. Další skupinu tvoří firmy poskytující služby, např. balení, logistiku a realitní činnost. Zóna byla slavnostně uvedena do provozu v lednu 2009, protože však ještě nebyla postavena ani potřebná infrastruktura, očekávají se první investoři až v letošním roce.

Investiční pobídky v obou zónách jsou totožné. Společnosti budou prvních pět let osvobozené od zdanění dividend a daní z příjmů, v dalších třech letech jim bude daněna jen polovina zisku a další dva roky jen tři čtvrtiny. Na dovozy surovin, kapitálových statků a strojů bude uplatňováno nulové clo.

Pro zvýšení atraktivnosti pro investory je nutné zlepšit infrastrukturu obklopující zóny, modernizovat a rozšířit silniční a železniční spojení. Pro maximalizaci pozitivních efektů čínských investic na zambijskou ekonomiku je nutné, aby čínské firmy podpořily přenos technologií, zapojily i místní dodavatelské řetězce místo vlastních a zaměstnávaly větší množství lokálních obyvatel namísto čínských dělníků. Také by bylo vhodné snížit minimální požadavek na počáteční investici v ekonomických zónách, který je 500 000 USD,[103] aby z investičních pobídek mohly těžit i zambijské firmy.

2.2.2.4 Těžební sektor

Měděný důl v Chambishi byl zavřený přes deset let, když Čína koupila 85 % podíl v roce 1998 za 20 mil. USD a investovala dalších 130 mil. USD do jeho modernizace.[104] Kromě již zmiňovaného dolu a tavírny v Chambishi získala Čína během krize Luanshya Copper Mines, které musely být zavřeny kvůli pádu cen mědi. Provoz byl obnoven brzy po skončení krize. Za podobných okolností další čínská společnost Jinchuan Group získala majetkový podíl v Munali Nickel Mine. V roce 2010 byla udělena licence na průzkum v severozápadní provincii čínské firmě Zhonghui Mining, která přislíbila investici ve výši 3 mld. USD.[105] Problematickou oblastí je nedostatečné dodržování a vynucování regulačních pravidel, protože každý podnik kontroluje a zodpovídá sám sobě. Zambijská vláda nechce vzhledem k množství investorů z rozvojových zemí zpřísňovat pravidla a dohlížet a kontrolovat, zda jsou implementována.

[103] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*
[104] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*
[105] HAGLUND, Dan. *Policy Briefing 19: China in Africa Project: Policy effectiveness and China's investment in the Zambian mining sector.*

2.2.2.5 Textilní a oděvní sektor

Textilní a oděvní produkce je důležitým odvětvím zambijského průmyslu, generuje 18 % příjmů státního rozpočtu.[106] Čína se v tomto sektoru začala angažovat už v 80. letech, kdy byla s její pomocí financována stavba Mulungushi Textile Mill, která se později během privatizace dostala do čínského vlastnictví. Byla to jediná společnost v Zambii, která zahrnovala celý řetězec zpracovávání bavlny. Od podpory farmářů pěstujících bavlnu, přes čištění, stáčení vláken, po produkci látky a následně i oděvů. Produkce v této firmě byla výhodná, protože umožňovala exporty pod hlavičkou AGOA a EBA do USA a Evropy. Po vypršení Multi-fibre Arrangement začala Čína dovážet do Zambie velké množství levného textilu, což vedlo k zavření několika čínských i místních firem, mezi nimi i Mulungushi Textile Mill v roce 2007. K nekonkurenceschopnosti textilu vyráběného v Zambii na zahraničních trzích přispěla i domácí měna, která v důsledku rostoucích exportů mědi znatelně posílila.

2.2.2.6 Stavební sektor a infrastruktura

Stavební odvětví také významně přispívá k HDP Zambie. Stále je zde velký podíl místních firem, ačkoli roste počet společností v zahraničním vlastnictví. Místní firmy jsou menší a zaměřují se spíš na realizaci méně rozsáhlých stavebních projektů, modernizaci budov a infrastruktury nebo působí jako dodavatelé větších firem. Velké konstrukční tendry vyhrává v naprosté většině Čína. Několik posledních let roste i konkurence mezi menšími firmami, protože Číňané zakládají podniky v soukromém vlastnictví, které se zajímají o projekty realizované dříve místními firmami.

Budování infrastruktury v čínské režii úzce souvisí s pomocí, kterou Čína poskytuje africkým státům. Jeden z prvních projektů ohromných rozměrů byla stavba železnice Tazara, o jejíž stavbu se ucházelo i několik západních investorů, ale kvůli neschopnosti shromáždit dostatek finančních prostředků a zdánlivé neproveditelnosti se svého úmyslu vzdali. V roce 1967 podepsaly Čína, Zambie a Tanzanie smlouvu a o tři roky později začala stavba, která byla dokončena v roce 1975, dva roky před plánovaným termínem.[107] Projekt byl financován bezúročnou půjčkou ve výši 500 mil. USD poskytnutou Čínou.[108] Další půjčky následovaly, protože bylo třeba železnici opravovat, udržovat a modernizovat. Strategický význam tohoto dopravního spojení je zřejmý, neboť dovoluje Číně bezproblémový transport ze zambijského Měděného

[106] DIJK, Meine Pieter van. *The new presence of China in Africa.*
[107] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*
[108] ROTBERG, Robert I. *China into Africa*: *trade, aid, and influence.*

pásu do přístavu v Tanzanii. Obdobný význam má i druhá železnice vybudovaná Číňany, Benguela, která spojuje Zambii se západním pobřežím.

Jako příklad dalšího stavebního projektu lze zmínit vládní komplex v Lusace. V současnosti Čína financuje a zároveň realizuje stavbu sportovního stadionu v Ndole, buduje zemědělské centrum, školy, nemocnici a centrum proti malárii.[109] Je však nutné poznamenat, že rozvoj infrastruktury je doprovázen rostoucí zadlužeností[110] a taktéž chybí jakýkoli přenos technologií, dovedností či know-how mezi čínskými a lokálními firmami.

2.2.2.7 Zemědělství

Zemědělství je sektor důležitý jak pro Čínu, tak pro Zambii, kde zaměstnává 85 % pracovníků.[111] Zambie je pro Čínu vhodná především proto, že umožňuje cizincům vlastnit půdu. Zpočátku zprostředkovávala Čína technickou podporu a zakládala experimentální farmy. V roce 1990 koupila čínská společnost China State Farm Agribusiness Corporation (CSFAC) půdu a dala vzniknout China-Zambia Friendship Farm. O pár let později založila Čína ještě dvě farmy, Zhongken Estates a Zhongken Friendship Farm, kde se pěstovalo obilí, chovala kuřata, prasata a krávy. V roce 2009 bylo v Zambii kolem dvaceti čínských farem, část z nich ve státním, část v soukromém vlastnictví, a jejich počet i nadále roste.

2.2.2.8 Pomoc

Čína začala poskytovat rozvojovou pomoc Zambii už krátce po vyhlášení nezávislosti, tedy dlouho předtím, než se vztahy Číny a afrických států staly centrem pozornosti. Pomoc nabývá tří forem – granty v podobě hotovosti nebo materiálu,[112] půjčky a smlouvy o ekonomické a technické spolupráci.[113] Stavba železnice mezi Zambií a Tanzanií v 70. letech se stala jakýmsi symbolem čínské pomoci poskytované Africe. Tento projekt ale zdaleka nebyl jediným, na který Čína poskytla půjčky a který poté realizovala. Čínské firmy budovaly silnice, obytné domy, postavily novou vládní

[109] CHILESHE, Chilufya. *Occasional Paper NO 72: China in Africa Project: Chinese Debt, Aid and Trade: Opportunity or Threat for Zambia?*
[110] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*
[111] *The World Factbook: Africa: Zambia*, CIA.
[112] MWANAWINA, Inyambo. *China-Africa Economic Relations: The Case of Zambia.*
[113] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*

budovu a textilní továrnu Mulungushi Textile Mill,[114] která přes veškeré čínské snahy zkrachovala.[115]

Tabulka 5 – Projekty Číny v Zambii do roku 2006

Největší asistenční projekty Číny v Zambii do roku 2006

Rok	Typ	Suma v mil. USD
1967	Ekonomická a technická spolupráce	16,8
1968	Půjčka - Tazara	196,6
1974	Ekonomická a technická spolupráce	51
1987	Půjčka - renovace silnic	13,4
1988	Ekonomická a technická spolupráce	13,4
2001	Půjčka	12,1
2002	Půjčka - radiové vysílače, vládní komplex	14,6
2004	Půjčka - Tazara	11
2006	Půjčka - Tazara	10

Na konci roku 2006 dlužila Zambie Číně 217 mil. USD.[116] Tento dluh byl soustředěný do dvou oblastí: stále ještě nesplacené půjčky na stavbu železnice Tazara (asi 21 mil. USD) a půjčky na nákup letadel od čínského CATICu. Počínaje rokem 2007 čínská asistence znatelně stoupla.[117] Hned v první polovině roku 2007 po odpuštění 18 mil. USD při návštěvě čínského prezidenta Hu Jintao, vyhlásila Čína novou půjčku Zambii ve výši 500 milionů, která zahrnovala zlepšení elektrifikace, zemědělské vybavení a další stroje. O rok později přibyla půjčka v hodnotě 96 mil. USD na výstavbu stadionu.[118] V roce 2010 pak přišla historicky největší půjčka ve výši 1 mld. USD určená na financování rozvojových projektů doprovázená odpuštěním části dluhu za Tazaru. Podrobnosti smluv nejsou známé ani zambijské veřejnosti, panují proto obavy z rostoucí zadluženosti Zambie, která by mohla vést k neschopnosti splácet a k ekonomickým problémům a ve výsledku víc uškodit než podpořit rozvoj.

[114] MWANAWINA, Inyambo. *China-Africa Economic Relations: The Case of Zambia.*
[115] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*
[116] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*
[117] INADA, Sawako. *Chinese Aid to Zambia.*
[118] CHILESHE, Chilufya. *Occasional Paper NO 72: China in Africa Project: Chinese Debt, Aid and Trade: Opportunity or Threat for Zambia?*

2.2.3 Vztahy s Čínou – problematické oblasti

Čína navázala vztahy se Zambií krátce po vyhlášení nezávislosti této bývalé britské kolonie. Veškeré styky se nesly v přátelském duchu, zambijský prezident Kaunda (1964-1991) podnikl do Číny několik návštěv a znal se s mnoha významnými čínskými lídry.

2.2.3.1 Protesty v dolech

Změna nastala až na počátku nového tisíciletí, kdy se vnímání Číny zhoršovalo zároveň s její rostoucí přítomností. Situace se vyhrotila v roce 2005, kdy došlo v čínské továrně vyrábějící výbušniny BGRIMM (Beijing General Research Institute of Mining & Metallurgy, dceřiná společnost NFCA) k explozi, která usmrtila přes 50 zambijských zaměstnanců. Čína byla obviňována ze zanedbání bezpečnostních standardů a neštěstí bylo spojováno s častými nehodami ve vlastních dolech Číny.[119] Tato událost pomohla zambijským odborům zorganizovat zaměstnance a o rok později uspořádat protestní akci proti nízkým mzdám, pracovním a bezpečnostním podmínkám v dole. Pracovníci ničili vybavení dolu a napadli čínského manažera. Následujícího dne musela zasáhnout policie, která postřelila jednoho zambijského dělníka. Když se roznesly zprávy o jeho smrti, vtrhla skupina horníků do čínské obytné čtvrti, kde bylo pět protestujících postřeleno vystrašeným manažerem[120] a následně hospitalizováno.

K dalším protestům v dole Chambishi kvůli nízkým mzdám došlo v roce 2008. Byl zraněn jeden čínský manažer, vypálen dům mistra a následující den bylo propuštěno 400 zambijských dělníků, než se situace uklidnila a mohlo začít vyjednávání o platech. Čínští investoři nedodržují pracovní, bezpečností ani environmentální předpisy, nicméně hlavní problém spočívá v neschopnosti zambijských autorit tyto zákony a předpisy efektivně vynucovat.[121]

2.2.3.2 Prezidentské volby

Protičínské nálady mezi Zambijci využil v roce 2006 při své volební kampani jeden z opozičních kandidátů na prezidenta Michael Sata. Ve své rétorice poukazoval na množství Číňanů v Zambii, na čínské praktiky na pracovištích a na rostoucí počet

[119] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*
[120] Ibid.
[121] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*

prodejců z Číny. Navíc přislíbil, že pokud bude zvolen, uzná nezávislost Taiwanu.[122] Čína v těchto volbách diplomaticky i finančně podporovala kandidáta z vládnoucí strany MMD (Movement for Multiparty Democracy) a prohlásila, že pokud vyhraje volby Michael Sata a stane se prezidentem, přeruší svoje ekonomické vazby se Zambií. V roce 2006 volby nevyhrál a na post prezidenta kandidoval znovu o dva roky později se stejným výsledkem. V září loňského roku se o post ucházel znovu, tentokrát úspěšně. Už v průběhu své kampaně zmírnil rétoriku proti Číně[123] a po svém zvolení prohlásil, že investoři jsou v Zambii vítáni, pokud zlepší pracovní podmínky místním zaměstnancům. Přesto je investiční klima v zemi považováno za nejisté.

2.2.3.3 Místní vs. čínští zaměstnanci

Místní obyvatelé jsou také frustrováni tím, že čínské podniky najímají malé množství Zambijců, a to jak na manažerské, tak i na manuální pozice. Není divu, že došlo k několika demonstracím, např. proti čínským firmám ve stavebnictví. V této otázce mají Zambijci oporu i na politické úrovni, např. zdejší ministr financí si stěžoval na záplavu málo placených, kulturně izolovaných pracovníků z Číny, kteří berou práci místním.[124] Podobně se vyjádřil také zambijský ministr průmyslu a obchodu. Čínští investoři mají také několik stížností. Přísný dohled nad imigranty z Číny, vysoké dopravní náklady kvůli poloze ve vnitrozemí, komplikované pracovní zákony, časté stávky a nedostatek místních průmyslových kapacit nevyhovují zase čínským jim.[125] Dále si stěžují na kulturní rozdíl mezi čínskými a zambijskými zaměstnanci. Číňané pracují velmi tvrdě a odpočívají teprve, když mají hotovo. Zambijci mají naopak pauzy a volné dny, což zvyšuje náklady čínských firem.

2.2.3.4 Ostatní

Čína kromě pracovních a bezpečnostních předpisů nebere ohledy ani na životní prostředí. Stavba silnic, železnic a další infrastruktury vede k odlesňování, změnám a ničení ekosystému. Někdy je také nutný nucený přesun místních obyvatel.

Všechny smlouvy mezi Čínou a Zambií se uzavírají jen za přítomnosti několika politických lídrů, takže k nim veřejnost nemá přístup. Chybí tak kritické oko

[122] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*
[123] BBC News. *Michael Sata: Zambia's 'King Cobra' finally strikes*.
[124] ROTBERG, Robert I. *China into Africa*: *trade, aid, and influence.*
[125] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*

veřejného mínění, což podkopává transparentnost a zodpovědnost. Vysoký stupeň byrokratizace poskytuje prostor pro korupci.[126]

2.2.4 Shrnutí

Čína je v Zambii přítomná už velmi dlouho. Rozvoj a zintenzivnění vztahů v posledních deseti letech však vedly k některým negativním sociálním jevům, které značí, že místní obyvatelé nejsou se zdejší situací spokojeni. Ačkoli Čína svým zapojením do zambijské ekonomiky pomohla podpořit některé sektory, v jiných naopak představuje tvrdého konkurenta, který přivádí místní firmy k bankrotu. Zároveň probíhá neustálá diskuze o porušování pravidel a zákonů spojených s pracovními podmínkami, bezpečností zaměstnanců a environmentálních požadavků.[127] Situaci v zemi by mohlo zlepšit vynucování pravidel zambijskou vládou, případně implementace nové politiky vůči zahraničním investorům. Zambie by se měla také soustředit na odpoutání ekonomiky od závislosti na mědi, usilovat o diverzifikaci exportů a vyhnout se tak výkyvům ekonomiky souvisejícím se změnami cen mědi na světových trzích. Kromě toho by si zambijská vláda měla vzít ponaučení z dluhové krize, kterou si tato země prošla, a pečlivě zvážit, zda si může dovolit další půjčky, ať už od Číny či jiného věřitele a soustředit finanční prostředky především do infrastruktury, která přiláká další investice (ne do stadionu).

2.3 Jihoafrická republika

První kolonizátoři, kterými byli Holanďané, se vylodili v jižní části Afriky a založili Kapské město. Objevení nalezišť zlata a diamantů v 2. pol. 19. stol. bylo následováno Búrskými válkami. V roce 1910 vznikla Jihoafrická Unie, která spojovala všechny provincie a získala nezávislost. Ve volbách v roce 1948 vyhrála Národní strana a prosadila politiku apartheidu, která se střetávala s odporem na mezinárodním poli. Volby v roce 1994, první, kterých se mohli zúčastnit příslušníci všech ras, znamenali konec apartheidu a nastolení většinového systému. Následky ovšem přetrvávají do současnosti, například v podobě velmi vysoké zločinnosti, korupce a problematických vztahů mezi bílým a černým obyvatelstvem.

[126] HARNEIT-SIEVERS, Axel, Stephen MARKS a Sanusha NAIDU. *Chinese and African perspectives on China in Africa.*

[127] Také se mluví o tom, že Čína není jedinou zemí, která tato pravidla porušuje.

2.3.1 Ekonomická situace

Jižní Afrika je nejvýkonnější stát na africkém kontinentu, v roce 2010 ji odborná veřejnost začala řadit ke skupině států BRIC. Dokázala jako jediný stát (spolu s Mauriciem) diverzifikovat své ekonomické portfolio a rozvinout zpracovatelský průmysl, a to i přesto, že ekonomika JAR byla celé dvacáté století závislá na exportech zlata, jejichž podíl se povedlo snížit až v 80. letech.

Jihoafrická republika je velmi bohatá na nerostné suroviny, má největší světové zásoby zlata (19 %),[128] přes 80 % veškeré platiny, diamanty, železnou rudu, měď, mangan, chróm a nikl. Najdeme zde také zásoby ropy ve výši 15 milionů barelů a uhlí, které je primárním energetickým zdrojem a významnou složkou exportů. Uhelné rezervy tvoří 3,8 %[129] světových zásob, odhadují se na 30,4 miliardy tun. Kromě uhlí a ropy, jsou zde menší zásoby zemního plynu. Jižní Afrika má rozvinutou výrobu syntetických paliv, kapacita rafinérií je druhá největší v Africe.[130]

Růst reálného HDP mezi lety 2004 – 2007 dosahoval v průměru 5 % a byl podpořen komoditním boomem a makroekonomickou stabilitou. Tempo se začalo snižovat během krize a v roce 2009 se dostalo do záporných hodnot, především kvůli utlumení dvou hlavních sektorů: výroby a těžby. Následující rok se jihoafrické ekonomice dařilo lépe a v minulém roce se HDP zvýšilo o 3,4 % na 554,6 mld. USD. V letošním roce se očekává růst srovnatelný s rokem 2011, hlavním zdrojem by měly být investice do infrastruktury. HDP/obyv. vykazuje rostoucí tendenci, během dvou let se zvýšilo o 500 USD na současných 11 000.[131] Skladba HDP odpovídá vyspělé ekonomice, zemědělství generuje 2,5 % HDP, průmysl 31,6 %,[132] z toho 9,3 % tvoří těžba[133] a více než 60 % přispívá sektor služeb.

Velkým problémem ekonomiky JAR je nezaměstnanost přesahující 25 %. V roce 2009 byla Jižní Afrika zemí s největší nerovnováhou příjmů na světě, Giniho index dosahoval 63,5.[134] Důvodem pro tak vysoké hodnoty je to, že 60 % černého obyvatelstva stále žije pod hranicí chudoby. JAR se také potýká s velkými počty nelegálních imigrantů a rozšířením HIV/AIDS, kterou je nakaženo okolo 20 %

[128] KAŠPEROVÁ, Magda. *Ekonomické působení Číny v Africe.*
[129] *South Africa: Country profile*, GMID.
[130] Ibid.
[131] *The World Factbook: Africa: South Africa,* CIA.
[132] Ibid.
[133] *South Africa: Country profile*, GMID.
[134] *Regional Focus: Africa's strong potential for growth and investment,* Euromonitor International.

obyvatel.[135] Na rozvoj ekonomiky negativně působí zastarávající infrastruktura, nedostatečná produkce elektřiny a její nucené výpadky.

2.3.2 Působení Číny v Jihoafrické republice

Jihoafrická republika je největší a nejvyspělejší africkou ekonomikou, a vztahy s ní mají proto pro Čínu strategický význam. K plnohodnotnému navázání diplomatických a ekonomických styků došlo až v roce 1998, kdy JAR přerušila oficiální styky s Taiwanem. Nyní je Jižní Afrika nejdůležitějším obchodním partnerem a zároveň největším příjemcem čínských PZI na africkém kontinentu. Čína se kromě nerostného bohatství soustřeďuje i na další sektory a investice jsou více diverzifikované.

2.3.2.1 Obchod

Exporty se na HDP podílely 24,4 % v roce 2011,[136] což znamená nárůst jejich důležitosti na tvorbě HDP během posledních několika let. Hlavními exportními komoditami jsou nejen produkty těžby, které tvoří asi třetinu, ale také stroje a zařízení (18,6 %). Největší část vývozů směřovala v roce 2011 do EU (26,2 % z toho po 7 % do Německa a Velké Británie). Na druhém místě najdeme Čínu, do které bylo vyvezeno 12,9 %, následovanou USA s 9,4 %.[137] Hodnota exportů v roce 2011 se odhaduje na 94,21 mld. USD, a převyšuje tak o necelé dvě miliardy hodnotu importů (92,86 mld. USD).[138] Mezi dováženými komoditami najdeme stroje a zařízení, chemikálie, ropné produkty, vědecké přístroje a potraviny.

Čína se v roce 2009 stala nejvýznamnějším obchodním partnerem Jihoafrické republiky. Exporty do Číny měly v roce 2011 hodnotu 12,15 mld. USD, importy z Číny tvořily 13,4 % celkových dovozů a pohybovaly se také kolem 12 mld. USD.[139] Vzájemný obchod mezi Jihoafrickou republikou a Čínou nabývá na objemu. Čína dováží z JAR železnou rudu, které je Jihoafrická republika čtvrtým největším čínským dodavatelem, ocel, mangan, platinu, kobalt, chrom, v menším množství také měď. Kromě toho je Jižní Afrika exkluzivním dodavatelem diamantů do Číny.[140] Jihoafrická republika je pro Čínu důležitým obchodním partnerem nejen kvůli jejím

[135] *South Africa: Country profile*, GMID.
[136] *South Africa: Country profile*, GMID.
[137] Ibid.
[138] *The World Factbook: Africa: South Africa,* CIA.
[139] Vlastní výpočet na základě údajů z webu CIA a GMID.
[140] ROTBERG, Robert I. *China into Africa*: *trade, aid, and influence.*

zásobám nerostných surovin ale rovněž díky jejímu velkému domácímu trhu, který je významným odbytištěm pro čínské výrobky.[141] Čína naopak vyváží do JAR informační a komunikační technologie, textil, oděvy, obuv a nábytek, prosazuje se tak v sektorech, kde představuje konkurenci pro místní výrobce. Proto také Ministerstvo obchodu a průmyslu JAR usiluje o zavedení opatření na ochranu domácího trhu proti dovozu levných textilních výrobků z ČLR, které vedou k zavírání místních firem a propouštění zaměstnanců.

Čína a JAR navázaly taktéž bezpečnostní a vojenskou spolupráci. V současnosti se realizuje především prostřednictvím konzultací. V 80. letech však byla situace jiná, jihoafrický výrobce a exportér zbraní Armscor byl přistižen při kopírování americké technologie a jejím prodávání zemím jako Čína. V roce 1992 byla založena vládní společnost Denel,[142] která je nyní hlavním producentem zbraňových systémů, z nichž některé jsou úspěšně prodávány Číně. Čína mezi lety 1995-2004 prodala Jihoafrické republice ruční zbraně, jejichž celková hodnota činila 2,6 mil. USD.[143]

Jižní Afrika, respektive Jihoafrická celní unie (SACU – Southern African Customs Union) vyjednává s Čínou dohodu o zóně volného obchodu. K uzavření dohody však doposud nedošlo, protože se JAR jako zástupce unie snaží prosadit zvýhodnění afrických států, což se samozřejmě nelíbí Číně. Zároveň se i mezi jihoafrickými firmami objevují rozdílné názory na FTA s Čínou. Uvítaly by ji především těžební firmy, které doufají ve zvýšení exportů, proti jsou naopak výrobci textilu, kteří mají strach z čínské konkurence. Jednoznačný přínos by zaznamenali spotřebitelé, kteří by profitovali z nízkých cen. Jižní Afrika má nízkou tarifní zátěž na importy surovin, ropy, chemikálií, strojů a dopravního zařízení, naopak relativně vysoká cla na dovoz potravin, nápojů, tabákových výrobků a zpracované suroviny.[144]

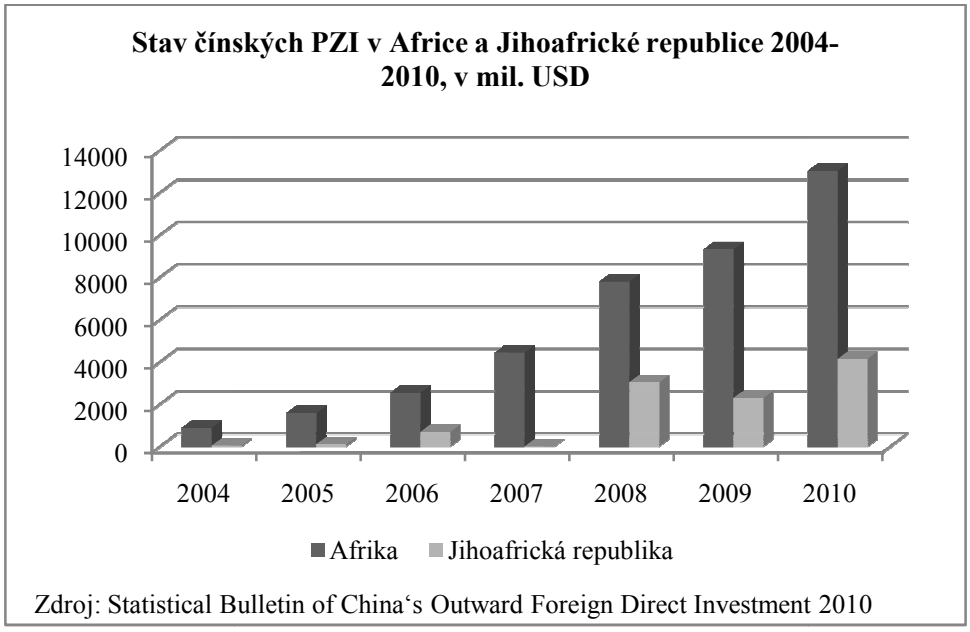
2.3.2.2 Investice

Mezi dlouhodobě největší příjemce zahraničních, tedy i čínských investic patří státy bohaté na nerostné suroviny, mezi nimi i JAR. Díky reformám obchodní a investiční politiky se Jihoafrické republice podařilo přilákat investory do rozmanitých odvětví ekonomiky. Největší objem čínských investic lze najít právě v Jižní Africe, tvoří téměř třetinu celkového stavu čínských investic na africkém kontinentu.

[141] KAŠPEROVÁ, Magda. *Ekonomické působení Číny v Africe.*
[142] ROTBERG, Robert I. *China into Africa*: *trade, aid, and influence, s. 170.*
[143] Ibid. s. 163.
[144] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*

Nicméně je možné zaznamenat velké výkyvy v tocích PZI v jednotlivých letech, které jsou způsobené velkými investičními smlouvami. V roce 2011 přesahoval stav čínských investic v Jihoafrické republice 4 mld. USD, k největšímu přílivu došlo v roce 2008. Největší čínskou investicí ve finančním sektoru byl nákup 20 % podílu v Standard Bank, jihoafrické bance s nejvyššími příjmy a majetkem. Nákup uskutečnila ICBC v roce 2007 a za podíl zaplatila 5,6 mld. USD.[145]

Graf 7 – Čínské PZI v JAR

Zdroj: Statistical Bulletin of China‘s Outward Foreign Direct Investment 2010

Mezi investicemi do dalších sektorů lze zmínit čínskou společnost Huawei, která investovala do JAR a založila zde jedno ze svých výzkumných a rozvojových zařízení,[146] kde mimo jiné vzdělává Afričany a učí je používat a provádět servis mobilních telefonů a spravovat internetové systémy. Další firmou investující v Jihoafrické republice je Hisense, společnost vyrábějící elektroniku, která do JAR nejprve jen dovážela a později koupila továrnu v Johannesburgu, kde kompletovala televize a DVD přehrávače. V roce 2008 začala s výstavbou průmyslového parku v hodnotě 19 mil. USD za účelem rozšíření stávající výroby a doplnění o další spotřebiče. Předpokládá se tvorba 1 100 nových pracovních míst.[147] V provincii Limpopo plánuje investici ve výši 200 mil. USD další čínská firma, která vyrábí cement. Jeden z čínských státních podniků se uchází o zlaté doly Grootvlei a Orkney.

[145] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa,* s. 279.
[146] *China in South Africa*, MBendi.
[147] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*

Kromě výrobního sektoru má Čína (konkrétně CSFAC) své investice také v zemědělství.

JAR však nezůstává pozadu a kromě své pozice největšího investora v regionu je aktivní i v Číně. V roce 2004 činily investice Jižní Afriky v Číně 109 mil. USD. SAB Miller, jihoafrická potravinářská a nápojová společnost, vyhlásila v roce 2005 záměr investovat v Číně 15 mil. USD[148] a v současnosti má podíl v téměř sedmi desítkách čínských pivovarů.[149]

Přestože je Jihoafrická republika nejvyspělejším státem a jedním z nejoblíbenějších cílů zahraničních investorů na africkém kontinentu, najdeme i ve zdejším prostředí několik problémů, které limitují investice. Největší překážkou je nedostatek vzdělané pracovní síly, chybějí inženýři, mechanici a montéři. Obavy z makroekonomické nestability, přísná regulace práce a vysoká míra kriminality jsou další problémy, které zvyšují náklady a tím odrazují investory. V neposlední řadě působí nepříjemnosti výpadky elektřiny, které jsou zapříčiněny přetížeností sítě.

2.3.2.3 Textilní průmysl

Textilní průmysl je pro Jižní Afriku důležitým odvětvím a je jedním z hlavních zdrojů zaměstnanosti. Už během 90. let bylo toto odvětví průmyslu na ústupu, 80 % všech triček dovážených do JAR pocházelo z Číny[150] a do roku 2002 se snížil počet zaměstnanců v oděvním sektoru o 75 000. Místní firmy, jejich odbyt a exporty čelí značné konkurenci v podobě levných importů z Číny. Množství dovozů textilu z Číny dosáhlo maxima po vypršení MFA v roce 2005. Jednou z nejvíce zasažených zemí byla právě JAR, kde exporty textilů poklesly přibližně o polovinu a kde se odhaduje počet propuštěných zaměstnanců na desítky tisíc. Proto její vláda vyhlásila, že počínaje říjnem 2006 uvalí na čínské dovozy textilu a oděvů kvóty platné po dobu dvou let.[151] K uvalení dovozních kvót na Čínu došlo s platností od roku 2007 především na základě lobbyingu jihoafrických odborů, které tvrdily, že nejsou schopné konkurovat čínským výrobkům kvůli jejich sponzorování čínskou vládou, umělé depreciaci čínské měny a chybějícím odborům, a tedy i tlaku na zvýšení platů a zlepšení pracovních podmínek v čínském textilním průmyslu. Realitou ovšem je, že jihoafrický textilní sektor byl navzdory vysokým importním clům na ústupu už delší

[148] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier*.
[149] HVOŽDOVÁ, Vladimíra. *Ekonomická expanze Číny do Afriky.*
[150] ROTBERG, Robert I. *China into Africa*: *trade, aid, and influence.*
[151] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*

dobu. Místní výrobci neinvestovali dostatek prostředků do kapacit, technologií a managementu, negativní vliv měla také posilující domácí měna a nízká produktivita práce. Přesto Čína souhlasila s dvouletou restrikcí exportů zahrnující kvóty na dovoz a nabídla Jihoafrické republice grant ve výši 31 mil. USD na vzdělávací program zaměřený na textilní průmysl,[152] podporu společného podnikání a půjčky na modernizaci místních kapacit. Exporty textilů stále klesaly až do listopadu 2008, kdy vláda měsíc před vypršením kvót konečně odstartovala program na restrukturalizaci a modernizaci textilního sektoru.

Uvalení kvót sice omezilo množství levného čínského textilu proudícího na jihoafrický trh, a tím i kritické hlasy místních firem proti přítomnosti Číny, ale zároveň nijak nelimitovalo dovozy levného textilu z dalších asijských zemí (např. Vietnamu, Bangladéše a Malajsie). Pro některé africké výrobce to také znamenalo nutnost shánět nové dodavatele, kteří mnohdy poskytovali textil nižší kvality za vyšší ceny.

V roce 2010 vyletěly ceny bavlny a čínští pracovníci se dožadovali zvýšení platů, což způsobilo problémy některým dodavatelům a prodejcům.[153] Jihoafrická republika si však i přesto vedla dobře díky posilující domácí měně, která tyto dva vlivy vyvážila.

2.3.2.4 Sektor služeb

Sektor služeb je oblastí, kde byli aktivní první čínští přistěhovalci. Zabývali se především obchodováním, prodejem a vlastnili malé podniky poskytující služby. Ve 20. století už měly další generace Číňanů lepší vzdělání a kvalifikaci a realizovali se jako lékaři, právníci či účetní a tvořily tak část střední vrstvy obyvatelstva.[154] Změna politiky ve prospěch dříve utlačovaných vrstev je vedla k emigraci. Číňané, kteří přišli do JAR v posledních dvou desítkách let, se opět angažují hlavně v retailingu. Zboží, které zde prodávají pod nálepkou „domácích produktů“, je obvykle dováženo přímo z Číny, čímž jsou minimalizovány náklady a prodejní cena. V poslední době se především ve větších jihoafrických městech začínají prosazovat čínské velkoobchody, největší najdeme v Johannesburgu; v Casablance a městech Accra, Yaounde a Douala je aktivních několik stovek velkoobchodníků. V Johannesburgu funguje devět

[152] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*
[153] *Apparel in South Africa*, Euromonitor International.
[154] *Chinese in South Africa*, Universitat Pompeu Fabra.

obchodních center, které tvoří nákupní uzel, odkud putuje zboží k retailerům a spotřebitelům v Jižní Africe, sousedních zemích i napříč Afrikou.[155]

Největší část, 66 % veškerých exportů služeb tvořil v roce 2010 turistický ruch. Jihoafrická republika je oblíbenou destinací, od ledna do září minulého roku ji navštívilo 59 187 čínských turistů.[156] JAR se snaží turistický ruch podporovat, umožnila žádání o víza v Pekingu, zřídila přímé letecké linky mezi Johannesburgem a Pekingem a uspořádala marketingovou kampaň, která loni proběhla v některých čínských městech. Čína podporuje cestovní ruch investováním do stavby hotelů a další infrastruktury v Jižní Africe.

V JAR byly založeny dva Konfuciovy instituty při univerzitách ve městech Stellenbosch a Pretoria.

2.3.2.5 Migrace

První čínští imigranti přišli do Jihoafrické republiky již v 17. století. Jednalo se o vyhoštěné vězně či bývalé trestance z Indonésie, které sem posílali holandští kolonialisté.[157] Další vlna přistěhovalců z Číny v 19. století pracovala ve zlatých dolech, na farmách a stavěla infrastrukturu. Vzhledem k diplomatickým vztahům udržovaným s Taiwanem pochází část čínské komunity z tohoto ostrova. V posledních letech narůstá počet imigrantů z ČLR. Odhady jejich počtu se liší, ale obvykle se pohybují mezi 200 000 – 400 000[158] s největší koncentrací v oblasti Johannesburgu a Pretorie. Za dočasné imigranty lze považovat čínské diplomaty, novináře, studenty a stavební dělníky, kteří se po skončení misí, studia nebo projektu vracejí zpět do Číny.

2.3.3 Vztahy JAR a Číny

Diplomatické vztahy mezi JAR a Čínou byly přerušeny na několik desetiletí, protože Jižní Afrika uznávala Taiwan. Se změnami politické situace však přehodnotila svůj postoj a v roce 1998 znovunavázala vztahy s Čínou. O dva roky později byla prezidenty obou zemí podepsána Pretorijská deklarace, která si klade za cíl prohloubit vzájemnou spolupráci. Na politické úrovni je mezi Čínou a Jihoafrickou republikou vysoká frekvence návštěv představitelů obou států, kteří se setkávají téměř každé dva roky. Na podporu vztahů byla založena Sino-South African Binational Commission,

[155] PARK, Yoon Jung. *Occasional Paper NO 24: China in Africa Project: Chinese Migration in Africa.*
[156] *China: One of the Most Important Sources of Tourism for South Africa,* China Tourism Update.
[157] KAŠPEROVÁ, Magda. *Ekonomické působení Číny v Africe.*
[158] PARK, Yoon Jung. *Occasional Paper NO 24: China in Africa Project: Chinese Migration in Africa.*

která poprvé zasedala v roce 2002 a jejímž úkolem je rozvíjet strategické partnerství mezi Čínou a Jižní Afrikou. Například v loňském roce podepsaly tyto země dvě dohody: o spolupráci v oblasti geologie a nerostných surovinách a ve finančním sektoru. Čínská komunistická strana (CPC) navázala a udržuje vztahy s jihoafrickou koaliční komunistickou stranou SAPC (South African Communist Party), stejně tak jako s opoziční demokratickou stranou DA (Democratic Alliance). Čína a JAR spolupracují už od roku 1998 také v oblasti bezpečnosti a vojenství.

V lednu 2011 získala Jižní Afrika nestálé křeslo v Radě bezpečnosti OSN na období 2011-12,[159] což významně posiluje její vyjednávací pozici vůči Číně a zároveň z ní činí neformálního mluvčího a reprezentanta zájmů celého afrického kontinentu.[160]

Čínská přítomnost je vnímána jako problematická také v JAR, v roce 2006 tehdejší jihoafrický prezident Thabo Mbeki varoval lídry ostatních afrických zemí, aby se vyvarovaly vztahů s Čínou podobných kolonialismu.[161] Jihoafrický ministr práce kritizoval čínské zaměstnavatele za špatné zacházení s pracovníky. Je zřejmé, že rostoucí vliv a angažovanost Číny příliš netěší ani místní podniky, obzvlášť ty v textilním sektoru.

2.3.4 Shrnutí

Čínská komunita existuje v Jihoafrické republice už několik století a je integrovaná do zdejší společnosti. Zájem ČLR o tento stát a příliv imigrantů z kontinentální části Číny v posledních několika letech je však bezprecedentní. JAR je zemí velmi bohatou na nerostné suroviny a má tedy význam při diverzifikaci čínských dodavatelů a při zajišťování surovinové bezpečnosti. Zároveň její velká a vyspělá ekonomika poskytuje odbytiště pro čínskou produkci, což ovšem způsobuje problémy místním firmám, především v textilním sektoru. Pro Jihoafrickou republiku je Čína také důležitým strategickým partnerem, plyne do ní největší procento z celkových exportů a současně je nejdůležitějším importérem. Z Číny do Jižní Afriky proudí také nemalé částky v podobě investic, a to nejen do těžebního sektoru, ale i do průmyslové výroby, služeb či turistického ruchu. Ačkoli dochází k růstu objemů obchodu a prohlubování vzájemné spolupráce, na mezinárodním poli si Čína a JAR v některých oblastech konkurují, např. v automobilovém či textilním průmyslu.

[159] *The World Factbook: Africa: South Africa*, CIA.
[160] HVOŽDOVÁ, Vladimíra. *Ekonomická expanze Číny do Afriky.*
[161] ROTBERG, Robert I. *China into Africa*: *trade, aid, and influence.*

3 Přehled názorů na dopady čínské ekonomické expanze

Názory na čínskou expanzi, na její pozitiva a negativa, které panují v rámci mezinárodního společenství, se velmi liší. Od spíše optimistického pohledu, který tvrdí, že čínský zájem pomůže africkým státům rozvinout jejich ekonomiky, redukovat chudobu a zvýší jejich význam na poli mezinárodních vztahů, až po názory vesměs pesimistické, které předpovídají, že Afrika zůstane ve stejném stavu, v jakém se nachází nyní, jen obraná o nerostné suroviny a její postavení ve světě zůstane i nadále nepříliš významné. Objevují se i názory smíšené, které kladou velký důraz na roli Afriky a jejích vlád a stavějí ji do role hlavního určovatele vlastního budoucího vývoje.

3.1 Dopady v rámci afrických států

3.1.1 Čína – novodobý kolonizátor?

Nazývání Číny novodobým kolonialistou lze zaslechnout především ze strany západních států, které kritizují čínskou přítomnost v Africe, především pak obchodní vztahy, kdy Afrika dováží do Číny nezpracované suroviny, zatímco Čína zaplavuje africké trhy hotovými výrobky z těchto surovin. I mezi státy Afriky se najdou některé, které se mají před Čínou na pozoru. Příkladem může být bývalý jihoafrický prezident Thabo Mbeki, který urgoval ostatní státy na africkém kontinentu, aby se vyvarovaly vztahů s Čínou, pokud se budou podobat vztahům z éry kolonialismu.

Dalším, kdo se výrazně postavil proti čínské expanzi, byl nynější zambijský prezident Michael Sata, který na anti-čínských náladách založil svou volební kampaň. V jednom ze svých projevů prohlásil: „Dnes tu Číňané nejsou jako investoři, ale jako nájezdníci… Dělají manuální práce. Nepotřebujeme dovážet manuální pracovníky z Číny, potřebujeme lidi s dovednostmi, které v Zambii postrádáme.“[162] Při jiné příležitosti prohlásil: „Čínské investice nepřinesli lidem v Zambii žádný přínos… Nebudeme tolerovat falešné, vykořisťovatelské investory.“[163] Kritizoval dále i zacházení čínských zaměstnavatelů s místními pracovníky, nedodržování

[162] QUIST-ARCTON, Ofeibea. *Chinese-Built Zambian Smelter Stirs Controversy*, NPR.
[163] SCHATZ, Joseph J. *Zambian Hopeful Takes a Swing at China*, Washington Post.

bezpečnostních předpisů a stavěl se proti přítomnosti prodejců z Číny, které nepovažuje za „investory“.[164] Svou rétoriku zmírnil před posledními volbami v roce 2011, ve kterých zvítězil a stal se prezidentem.

Jiné africké státy vnímají čínskou angažovanost pozitivně, protože jim Čína nediktuje žádné podmínky a nesnaží se je měnit k obrazu svému, jako to dělají západní země. Čína má nespornou výhodu v tom, že nebyla kolonizátorem, naopak sama zažila kolonizační snahy zahraničních mocností. Řadí se mezi nejrychleji rostoucí rozvojové země světa a tím i mezi vzory pro nerozvinuté ekonomiky afrických zemí a nabízí tak alternativní cestu vedoucí k hospodářskému růstu. Její politika nezasahování je vítána především státy, kterým se nedaří, nebo které nechtějí plnit politické podmínky uplatňované mezinárodními institucemi a západními poskytovateli pomoci a investic, příkladem může být Súdán nebo Zimbabwe.

Osobně se nejvíce ztotožňuji s názorem G. E. Tegegneho, univerzitního profesora z Etiopie, který v jedné ze svých prací napsal: „Zdá se, že podstatou čínské angažovanosti je čistě business.“[165] Podobný názor má také Meine Pieter van Dijk, který ve své knize píše: „Je zřejmé, že Čína je v Africe stále více přítomná ve snaze rozvinout vlastní ekonomiku a posílit svůj statut velmoci.“[166] Nepovažují tedy Čínu za kolonialistu, ale za zdatného obchodníka, který dokáže využít příležitostí, jež se jí nabízí, aby zajistila vlastní surovinou bezpečnost, rozvoj a posílila svou pozici na mezinárodní scéně. A protože k tomu Čína potřebuje značné množství surovin a snaží se zároveň diverzifikovat zdroje, obrátila se při svém pátrání i na Afriku, která je v tomto ohledu velmi bohatá.

3.1.2 Rizika, která s sebou čínská přítomnost může přinést

Působení Číny v Africe může přinést potenciální rizika hned v několika oblastech. První z nich je oblast ekonomická, a to především proto, že jsou africké ekonomiky stále více závislé na Číně a provázané s jejím hospodářským vývojem. Dále se přítomnost Číny promítá do sféry sociální a politické v podobě nepokojů a antičínských nálad. Čína ovlivňuje také životní prostředí.

[164] *Michael Sata: Patriotic Front*, BBC News.
[165] DIJK, Meine Pieter van. *The new presence of China in Africa, s. 172.*
[166] Ibid..

Tabulka 6 – Druhy rizik

Ekonomická rizika	➢ Závislost afrických ekonomik na Číně. ➢ Nezřízené zadlužování ústící v dluhovou krizi. ➢ Holandská nemoc – jednostranná orientace ekonomik. ➢ Výkyvy afrických ekonomik v závislosti na cenách komodit. ➢ Levné čínské importy vytlačují místní firmy.
Sociální rizika	➢ Stávky a protesty. ➢ Napadání a únosy Číňanů.
Politická rizika	➢ Využití protičínských nálad pro politickou kampaň. ➢ Špatné vztahy s mezinárodními organizacemi a západními státy.
Environmentální rizika	➢ Desertifikace, odlesňování, ubývání zdrojů pitné vody, atd.

3.1.2.1 Ekonomická rizika

Přílišná závislost na Číně by mohla vést k výkyvům ekonomiky, pokud se Čína dostane do problémů. Počátek korelace mezi hospodářským vývojem se dá vysledovat už od roku 1996, mezi roky 1999 – 2008 byla hodnota korelace 0,919972.[167] Důsledky závislosti afrických ekonomik na čínské se ukázaly během krize, kdy měl hospodářský vývoj Afriky stejný průběh jako čínský a po krizi, kdy oživení v afrických státech sledovalo tvar písmene V po vzoru Číny.[168] Sanusha Naidu upozorňovala na možné důsledky krize: „Zdá se, že už nejsou nové prostředky na investice. To, na co bychom se měli soustředit, je, jak je Čína ovlivněná finanční krizí.“[169] Poukazuje na to, že čínské zahraniční rezervy jsou investovány ve finančních institucích v celém světě a Čína bude jejich prostřednictvím také zasažena. Čína však na krizi zareagovala finanční expanzí, která znamenala zvýšení přílivu investic do Afriky a tato předpověď se tak ukázala jako chybná. Pokud by však Čína v budoucnu zaznamenala výraznější hospodářský propad, s největší pravděpodobností by ji následovaly i africké státy, protože by náhle klesla poptávka po surovinách, jejichž exporty jsou hlavním zdrojem příjmů afrických vlád. Obdobně bude většina zemí v regionu trpět, pokud se čínská podpora sníží, protože je rozsáhlá a přítomná téměř v každém státě. Nicméně nejvíc utrpí země bohaté na nerostné suroviny, jakými jsou Angola, Demokratická Republika Kongo, Nigérie, Súdán a Zambie.[170]

[167] EDINGER, Hannah. *Africa's Emerging Partnerships: The Role of China.*
[168] Ibid.
[169] HARNEIT-SIEVERS, Axel, Stephen MARKS a Sanusha NAIDU. *Chinese and African perspectives on China in Africa*, *s. 28.*
[170] *Economic development in Africa report 2010*: *South-South cooperation: Africa and the new forms of development partnership.*

Další palčivou otázkou z ekonomické sféry je míra, do jaké je udržitelné zadlužování afrických států než dojde k dluhové krizi. Donald Kaberuka, prezident African Development Bank (Africké rozvojové banky) řekl na výročním zasedání: „To, co Číňané dělají, je, že berou dlouhodobou perspektivu schopnosti splácet dluhy.“[171] Podobný názor vzešel i od Světové banky: „...navyšování půjček od jižních partnerů bude mít negativní dopad na udržitelnost zadlužování a odstartuje novou dluhovou krizi v regionu.“[172] Příčinou pro tak pesimistické předpovědi je obava, že si africké státy budou nezřízeně půjčovat finanční prostředky od Číny, které nebudou v budoucnu schopné splácet. Brettonwoodským organizacím se také nelíbí, že Čína poskytuje půjčky zemím, kterým byl v nedávné době odpuštěn celý nebo část dluhu a vrací je tak zpátky do stejné pozice. Další kritiku týkající se zadlužování sklízí Čína za půjčky, které jsou kryté nerostnými surovinami. Pokud by totiž došlo k poklesu cen surovin na světových trzích, jako se stalo např. během krize v letech 2008-2009, došlo by také ke snížení schopnosti zadlužených států splácet, což by při dlouhodobém poklesu cen mohlo vyústit v dluhovou krizi. Nicméně je třeba vzít v úvahu, že čínské financování směřuje především do infrastrukturních projektů, které pomáhají africkým státům zlepšovat zdejší podnikatelské a investiční prostředí a zvyšuje tak atraktivitu států pro zahraniční investory. Exportní úvěry a příliv investic pak zvyšují exportní výkonnost států, a tím i příjmy vlád, které mohou být využity na další rozvoj a zvyšování životní úrovně obyvatel. Súdán může být důkazem, že čínské půjčky napomáhají snížení zadluženosti v dlouhodobém horizontu. Infrastrukturní projekty, na které Číny Súdánu půjčila, když byl v nemilosti západních zemí, pomohly Súdánu rozvinout ropný sektor, tím přispěly k růstu exportů ropy a tak i příjmů do státní kasy. Súdán, který byl vůči Brettonwoodským institucím velmi zadlužený, tak byl schopen dostát svým závazkům a splatit dluh.

Příležitosti představované růstem cen primárních komodit kompenzuje hrozba tzv. Holandské nemoci.[173] Rostoucí ceny těchto komodit na světových trzích totiž povzbuzují ekonomiky k vývozu stále většího množství nerostných surovin. V důsledku růstu příjmů z exportů dochází k posilování domácí měny a spolu s tím i ke zdražení všech exportů. To má za následek snižování konkurenceschopnosti ostatních sektorů ekonomiky a vede k jejich utlumení. Kaplinsky komentuje vývoj

[171] DAVIES, Martyn. *How China Is Influencing Africa's Development.*
[172] *Economic development in Africa report 2010*: *South-South cooperation: Africa and the new forms of development partnership.*
[173] ALDEN, Chris. *China in Africa.*

v Africe následovně: „...rostoucí obchodní vztahy Afriky s velkými rozvojovými zeměmi zesilují závislost regionu na exportech surovin, čímž potlačují a oddalují strukturální transformaci.“[174] UNCTAD má na situaci v Africe podobný náhled: „Obchod Afriky s rozvojovými zeměmi podporuje závislost na surovinách a napodobuje vzor obchodu s rozvinutými zeměmi.“[175] Z toho vyplývá, že obchod s Čínou sám o sobě nejenže nepřispívá k diverzifikaci exportů, ale naopak zvyšuje závislost afrických států na vývozech nerostných surovin a zvyšuje jejich náchylnost na jakékoli výkyvy v cenách primárních surovin na světových trzích. V souladu s Holandskou nemocí dochází k apreciaci afrických domácích měn, což přispívá k poklesu konkurenceschopnosti vývozů z Afriky na třetích trzích.

Komplexita působení Číny v Africe však potlačuje některé negativní dopady pramenící z růstu exportů surovin. Čína realizuje velkou část infrastrukturních projektů, které vedou ke zlepšení podnikatelského prostředí, čímž přitahuje investory do různých sektorů, kteří pak částečně limitují nekonkurenceschopnost domácích odvětví na světových trzích. Čína také poskytuje pomoc ve formě trénovaných specialistů, kteří vedou vzdělávací kurzy pro místní obyvatelstvo a pomáhají jim tak efektivněji řídit jejich podniky a snižovat náklady.

Komplementarity, které se ukazují při analýze vzájemného obchodu, vymizí, pokud se hlouběji zaměříme na to, jaký mají čínské dovozy vliv na africké státy. Levné dovozy z Číny způsobují problémy tradičním odvětvím afrického průmyslu, např. levné dovozy oděvů dohnaly mnoho firem aktivních v tomto průmyslu na pokraj bankrotu. Přispívají tak k růstu nezaměstnanosti a tím i ke zhoršení životních podmínek Afričanů. Z levných dovozů naopak profitují spotřebitelé, kterým se snižují náklady nutné na pořízení oděvů a dalších výrobků dovážených z Číny. Druhou linii konkurence tvoří čínské podniky v soukromém vlastnictví, které jsou rivaly místních firem např. ve stavebnictví.

3.1.2.2 Sociální rizika

Sociální rizika se obzvlášť dotýkají obyčejných afrických obyvatel. To oni přicházejí o práci kvůli sílící čínské konkurenci a jsou to oni, kteří kvůli nízkým příjmům žijí v chudobě. Kontroverzním tématem jsou potom čínští zaměstnavatelé a

[174] *Economic development in Africa report 2011*: *Fostering industrial development in Africa in the new global environment.*
[175] *Economic development in Africa report 2010*: *South-South cooperation: Africa and the new forms of development partnership.*

protesty proti nim. Prvním důvodem pro nespokojenost je to, že čínské firmy najímají velké množství vlastních zaměstnanců, místo aby vytvářely pracovní příležitosti pro místní. Druhým důvodem pro stávky a protesty jsou stížnosti na nedodržování pracovních a bezpečnostních předpisů v dolech. The African Labour Research Network report, která zkoumala podmínky v 10 afrických zemích, došla k závěru, že: „Čínské firmy dodržují pravidla bezpečnosti a zdraví při práci jen slovně. Vážnost, se kterou čínské firmy přistupují k dodržování zdravotních a bezpečnostních předpisů, je pochybná.“[176] Bräutigam však ve své knize poukazuje na to, že Číňané nejsou jediní investoři, kteří předpisy nedodržují.[177] Isaac, Kamemba a Ribeiro, tři autoři zabývající se problematikou Číny v Africe, také neženou k odpovědnosti jen čínské firmy. Místo toho zdůrazňují, že africké vlády často selhávají a chovají se nezodpovědně vůči vlastní společnosti.[178] Poukazují tak na neschopnost vlád donutit investory, aby stanovené předpisy implementovali a dodržovali.

Situace se už několikrát vyhrotila, během protestů došlo k násilnostem a vandalství. Do budoucna je důležité, aby africké vlády začaly tento problém řešit, jinak hrozí, že nespokojenost časem vyvrcholí v nenávist nebo v další zbytečná úmrtí. Svou nespokojenost dávají radikální či rebelující Afričané najevo také útoky na čínské pracovníky nebo jejich únosy, jako k tomu došlo např. nedávno v Súdánu, v Etiopii či Angole.

3.1.2.3 Politická rizika

Stejně jako Michael Sata v zambijských prezidentských volbách, můžou i další političtí představitelé vystavět svůj program na protičínských náladách. Pokud by se jednalo o radikálněji smýšlejícího kandidáta, který by ve volbách uspěl, mohla by být rozvrácena křehká politická stabilita některé země, což by mohlo v nejhorším případě vyústit i v ozbrojený konflikt.

Státy, které nechtějí dodržovat podmínky stanovované západem, oceňují přístup Číny a její politiku nezasahování do vnitřních záležitostí. Tato zásada je obvykle nejvýhodnější pro vlády, které porušují lidská práva a demokratické principy a se kterými západní země přerušily styky či na ně uvalily sankce. Přes veškerou kritiku, kterou musí kvůli tomuto postoji vytrpět, setrvává Čína na svých zásadách, protože je

[176] CONWAY-SMITH, Erin. *Chinese mine owners exploit Zambian workers, says rights group,* Global Post.
[177] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa.*
[178] HARNEIT-SIEVERS, Axel, Stephen MARKS a Sanusha NAIDU. *Chinese and African perspectives on China in Africa*.

to pro ni výhodné z ekonomického hlediska. Získávání spřátelených vlád touto cestou se však nelíbí SB ani MMF, protože podkopává dlouhodobé snahy o zodpovědnost, demokratizaci a zlepšení životních podmínek v afrických státech. To by do budoucna mohlo ovlivnit i vztahy mezi těmito organizacemi a státy, které Čína podporuje.

3.1.2.4 Environmentální rizika

Těžba nerostných surovin a doly výrazně poškozují životní prostředí a narušují krajinu ve svém okolí. Problémy působí také globální oteplování, které vede k menšímu množství srážek a tím i vysychání zdrojů vody. Ubývá tak nejen pitná voda, ale i zemědělská půda, protože chybí voda na zavlažování. Boj o zdroje je častou prvotní příčinou konfliktů, např. byl podnětem pro Darfúrskou krizi. Dalším ekologickým problémem je desertifikace, ke které přispívá kácení tropických deštných lesů. Stavba hydroelektráren, povolení k těžbě tropického dřeva a zřizování velkých plantáží, stavba silnic a rozsáhlá těžba, to vše představuje riziko pro životní prostředí v Africe.[179]

3.1.3 Příležitosti

Druhá názorová skupina se přiklání spíše k tomu, že čínská expanze do Afriky přinese africkým státům možnost industrializovat a modernizovat ekonomiku, protože poskytuje potřebné finance, staví infrastrukturu a angažuje se i v oblasti rozvojové a humanitární pomoci. Zároveň vidí aktivity Číny v Africe jako příležitost pro všestranný rozvoj afrických států.

Tabulka 7 – Příležitosti pro Afriku

- Industrializace a modernizace ekonomiky.
- Diverzifikace v rámci ekonomických sektorů a exportů.
- Přidání hodnoty exportům.
- Zvýšení životní úrovně, redukce nezaměstnanosti a chudoby.
- Přilákání nových investorů do Speciálních ekonomických zón.
- Přenos technologií, dovedností.
- Dovoz produktů spotřeby do Číny.

Představitelé některých afrických států vnímají Čínu velmi pozitivně, příkladem může být senegalský prezident Abdoulaye Wade, který prohlásil: „S přímou pomocí, půjčkami a kontrakty pomohla Čína africkým národům realizovat infrastrukturní

[179] BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa, s. 299.*

projekty v rekordním čase... Pro mnoho afrických národů včetně Senegalu, hrálo zlepšení infrastruktury důležitou roli při stimulaci ekonomického růstu.[180] Mezi odborníky na problematiku najdeme také spíše optimistické názory. Broadman ve své knize píše: „Čínský (a indický) obchod s Afrikou na linii jih-jih otevírá Africe cestu, aby se stala producentem výrobků a konkurenceschopným dodavatelem zboží a služeb do těchto dvou zemí.[181]

Martyn Davies vkládá naděje do Čínou sponzorovaných ekonomických zón, které by podle něj mohly podpořit investiční aktivity v rozmanitých sektorech, pomoci napojení na zbytek ekonomiky vytvořením dodavatelských a odběratelských vazeb a nabídnout velké množství nových pracovních míst.[182] Ekonomické zóny by také mohly přispět k přenosu technologií, znalostí a dovedností, který v současnosti chybí. Afrika by se měla chopit příležitostí, které jí současný zvýšený zájem nabízí. Čínský hlad po surovinách může přispět k rozvoji afrických ekonomik, pokud budou schopny transformovat exporty surovin na produkty s vyšší přidanou hodnotou. S přílivem investic do zemědělství by se mohla zvýšit efektivita a konkurenceschopnost afrických zemědělských produktů na třetích trzích. Vývoz zemědělských produktů by vedl k využití potenciálu, který Afrika v této oblasti má, a přispěl k diverzifikaci exportů. Velkou příležitost pro africké exporty představuje Čína jako cílová země, protože zde během několika let markantně naroste střední třída obyvatel, která může a chce spotřebovávat. Pokud se do té doby Africe podaří rozvinout odvětví průmyslu produkující spotřební zboží a navázat obchodní kontakty, mohlo by se jí podařit proniknout na čínský trh.

Nutnou podmínkou pro úspěšný rozvoj průmyslu je snížení transakčních nákladů. Rozvoj infrastruktury eliminuje dopravní náklady, stavba elektráren pomáhá redukovat množství výpadků elektřiny, rozvoj telekomunikací a internetového připojení zase redukuje náklady na získávání nezbytných informací. Otázkou však zůstává, jestli bude Afrika schopná využít příležitostí, které se jí nabízí a posunout svůj vývoj směrem k dlouhodobé ekonomické prosperitě nebo se nedokáže prosadit mezi ostatními dynamicky rostoucími rozvojovými zeměmi a zůstane chudým, nepříliš významným kontinentem.

[180] DAVIES, Martyn. *How China Is Influencing Africa's Development.*
[181] BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier.*
[182] DAVIES, Martyn. *How China Is Influencing Africa's Development.*

3.2 Dopady na roli a postavení afrických států ve světě

Ačkoli tento rozměr čínské expanze do Afriky většina prací nezahrnuje, shledávám ho neméně důležitým pro budoucnost Afriky a dění ve světě.

Zintenzivnění zájmu o nerostné bohatství, kterým Afrika disponuje, vede k posilování postavení afrických států, především pak vlád, které zdroje nerostných surovin vlastní. Suroviny a zvýšený zájem o ně dávají africkým vládám větší prostor pro vyjednávání a kladení podmínek ve vlastní prospěch. Některé státy toho už nyní obratně využívají (např. Angola)a stávají se aktivními činiteli na poli mezinárodních vztahů. Zbavují se postupně svojí pasivní role a naopak se čím dál víc zapojují do světového dění. Významnou roli v tomto procesu má Africká unie (AU), která v současnosti spolupracuje s OSN v bezpečnostních otázkách a účastní se spolu s jednotkami Spojených národů mírových misí na území Afriky. Znamená to obrat v pozici Afriky, která se snaží částečně přebírat odpovědnost za situaci v rámci vlastního kontinentu. Mění se také vnímání afrických států jako pasivních příjemců rozvojové a humanitární pomoci.

Především západní státy tratí na nově navázaných vztazích v linii jih-jih, protože je rozvojové země nahrazují na pozici tradičně největších partnerů, kteří si mohli klást podmínky. S objevením Číny a dalších nastupujících ekonomik mají africké státy najednou možnost volby mezi více různými alternativami, které pro ně znamenají, že se nemusí podřizovat požadavkům západních států týkajících se dodržování lidských práv, demokratických principů, atd. Přes veškerou kritiku směřovanou proti Číně slaví tento přístup na africkém kontinentu jednoznačný úspěch.

Afrika a Čína se také těší ze vzájemné podpory v oblasti mezinárodních vztahů. Čína se situuje do role mluvčího za rozvojové, tedy i africké země a využívá např. svého stálého křesla v Radě bezpečnosti OSN k prosazení svým zájmů a zájmů partnerských států. V rámci posledního akčního plánu platformy FOCAC obě strany zdůraznily, že Afrika by měla být plně reprezentována při jednání týkajících se světové ekonomiky.[183] Pokud někdy dojde k restrukturalizaci Rady bezpečnosti, vyskytují se i mezi africkými státy potenciální uchazeči o stálé členství, největší šance mají dvě největší africké ekonomiky JAR a Nigérie.

[183] *Forum on China-Africa Cooperation Sharm El Sheikh Action Plan (2010-2012),* Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: FOCAC.

Závěr

Přes geografickou vzdálenost jsou Čína a Afrika stále více provázané. Přestože k prvním stykům docházelo už před naším letopočtem, byly několikrát přerušeny a kromě intenzivnějších aktivit Číny při procesu dekolonizace se nezdálo, že by Čína o africký kontinent jevila zvýšený zájem. Obrat nastal s přeorientováním čínské zahraniční politiky na exporty, což znamenalo nutnost hledat nové obchodní partnery s nevyužitým potenciálem. Tak se Čína při svém pátrání po nových trzích obrátila taká na všemi opomíjenou Afriku. Během posledních dvaceti let se vzájemné vztahy zintenzivnily a staly se středem zájmu médií a odborné veřejnosti.

Čína se jako nový partner objevila právě vhod a svou politikou nezasahování a zdůrazňováním oboustranné výhodnosti, rovnosti a spolupráce se jí velmi rychle povedlo získat přízeň afrických států. Přes veškerou kritiku jejího přístupu, který se nelíbí západním zemím a mezinárodním organizacím, sklízí při svém působení v Africe jednoznačný úspěch. Čína jako rozvojová a ještě v nedávné době velmi chudá země se stává vzorem některých afrických představitelů, kteří považují čínskou alternativu rozvoje za přijatelnější a efektivnější.

Získání nových obchodních partnerů umožnilo Číně diverzifikovat geograficky svoje dovozy, a tím i snížit riziko vznikající při tržních výkyvech. Zároveň se jí podařilo proniknout na africký trh, jak formou dovozů zboží vyráběného v Číně, tak i prostřednictvím investic, jejichž hodnota už není zanedbatelná. Ročně proudí do Afriky miliardy amerických dolarů v podobě půjček na infrastrukturní projekty, které Čína následně realizuje. Svou přítomností nepochybně přispívá ke snižování překážek podnikání a podporuje regionální rozvoj, protože kvalitní infrastruktura je nezbytným předpokladem pro přilákání zahraničních investorů a jejich finančních prostředků.

Kromě pozitivních dopadů s sebou však čínská přítomnost přináší některé negativní jevy. Již v několika afrických státech se zdvihly mezi obyčejnými obyvateli vlny antičínských nálad, protože právě na jejich životech se projevují negativa nejvíce. Vysoká nezaměstnanost, stále velké množství lidí žijících pod hranicí chudoby, špatné životní podmínky, to vše jsou oblasti, které přispívají k nespokojenosti a následným nepokojům mezi místním obyvatelstvem. Nejvíce kritizované jsou však praktiky čínských zaměstnavatelů a zaplavování trhů levnými výrobky, které v konečném důsledku vede k bankrotování místních firem a přispívá svou troškou do mlýna.

Nemyslím si ale, že všechna vina leží na čínských bedrech. Podle mého názoru nesou největší vinu africké vlády, které jsou úplatné a pramálo se starají o dobro obyvatel vlastní země. Jejich neschopnost vynucovat, aby zahraniční investoři (nejen ti čínští) dodržovali stanovené předpisy, vede k sociálním konfliktům. Africké vlády také selhávají ve schopnosti vyjednat si na straně Číny ústupky, které by pomohly prosadit jejich zájmy. Do budoucna by bylo pro státy Afriky prospěšné, kdyby se spojily na nadnárodní úrovni a zvýšily tak svou vyjednávací váhu. Také by se měly zaměřit na dlouhodobou perspektivu a ne na krátkodobý zisk. Alokace čínských půjček do infrastruktury totiž není vždy optimální, stavba fotbalového stadionu či vládních komplexů nezvyšuje životní úroveň obyvatelstva a měla by být omezena ve prospěch stavby dopravní sítě, telekomunikací, levných domů, elektráren a dalších nezbytných infrastrukturních projektů.

Zda Čína přispěje k redukci chudoby v afrických státech či diverzifikaci ekonomik a exportů není snadné určit. Trend však spíše spěje k rozšiřování pole působnosti Číňanů i mimo těžební sektor, což by mohlo mít pozitivní vliv na složení afrických exportů. Největší odpovědnost za budoucí vývoj však nesou vlády jednotlivých afrických států, které by měly začít mnohem aktivněji prosazovat své zájmy, protože mají co nabídnout a mají tím pádem i prostor pro vyjednávání. Jak se bude situace dále vyvíjet a zda převládnou pozitivní nebo negativní dopady čínské expanze však ukáže až čas.

Zdroje

Monografie:

(ED)., Meine Pieter van Dijk. *The new presence of China in Africa*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2009. ISBN 978-904-8510-641.

African Economic Outlook 2011. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 1974. ISBN 978-926-4111-783

ALDEN, Chris. *China in Africa*. New York: Zed Books, c2007, 157 s. ISBN 18-427-7863-3.

BRÄUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift*: *the real story of China in Africa*. New York: Oxford University Press, 2009, 397 s. ISBN 01-995-5022-0.

BROADMAN, Harry G a Gozde ISIK. *Africa's silk road*: *China and India's new economic frontier*. Washington, DC: World Bank, c2007, 391 s. ISBN 978-082-1368-350.

HARNEIT-SIEVERS, Axel, Stephen MARKS a Sanusha NAIDU. *Chinese and African perspectives on China in Africa*. Cape Town: Pambazuka Press, 2010, 274 s. ISBN 978-1-906387-34-1.

KVÁČA, Vladimír; KNOTKOVÁ, Vladimíra; KOCHAN, Jan. *Ropné zásoby v subsaharské Africe*: *a jejich vliv na utváření světové politiky*. V Tribunu EU vyd. 1. Brno: Tribun EU, 2009, 268 s. ISBN 978-80-7399-870-7.

ROTBERG, Robert I. *China into Africa*: *trade, aid, and influence*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, c2008, 339 s. ISBN 08-157-7561-X.

Akademické práce:

HVOŽDOVÁ, Vladimíra. *Ekonomická expanze Číny do Afriky*. Praha, 2012. Diplomová práce na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE na katedře mezinárodního obchodu. Vedoucí diplomové práce Ing. Zuzana Stuchlíková, Ph.D.

KAŠPEROVÁ, Magda. *Ekonomické působení Číny v Africe*. Praha, 2009. Diplomová práce na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE na katedře mezinárodního obchodu. Vedoucí diplomové práce doc. RNDr. Václav Kašpar, CSc.

SVOBODA, Jan. *Čína v Africe: Srovnání čínsko-afrických vztahů v letech 1960-65 a 2000-2005*. Praha, 2010. Diplomová práce na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE na katedře mezinárodní politiky a diplomacie. Vedoucí diplomové práce Ing. Jana Peterková, Ph.D.

Elektronické zdroje:

ALVES, Ana Cristina. *Occasional Paper No 74: China in Africa Project: Chinese Economic and Trade Co-operation Zones in Africa: The Case of Mauritius* [online]. South African Institute of International Affairs, leden 2011 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.saiia.org.za/images/stories/pubs/occasional_papers/saia_sop_74_alves_20110131.pdf>

ALVES, Ana Cristina. *Policy Briefing 41: China in Africa Project: The Zambia-China Cooperation Zone at a Crossroads: What Now?* [online]. South African Institute of International Affairs, prosinec 2011 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.saiia.org.za/policy-briefings/the-zambia-china-cooperation-zone-at-a-crossroads-what-now.html>

Apparel in South Africa [online]. Euromonitor International, 20.10.2011 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.portal.euromonitor.com.ezproxy.vse.cz/Portal/Pages/Search/SearchResultsList.aspx>

Beijing: China Ministry of Commerce, 2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://hzs.mofcom.gov.cn/accessory/201109/1316069658609.pdf>.

BOUTROS-GHALI, Boutros. *International Seminar on the Five Principles of Peaceful Co-existence: The five Principles* [online]. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 14.6.2004 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/topics/seminaronfiveprinciples/t140589.htm>

BRÄUTIGAM, Deborah. *Chinese Finance of Overseas Infrastructure*, Prepared for the OECD-IPRCC China-DAC Study Group[online]. 20.9.2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.iprcc.org.cn/userfiles/file/Deborah%20Brautigam-EN-Paper%281%29.pdf>

CONWAY-SMITH, Erin. *Chinese mine owners exploit Zambian workers, says rights group* [online]. Global Post, 3.11.2011 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.globalpost.com/dispatch/news/regions/africa/111103/zambia-news-chinese-bad-employers-zambia-alleges-report>

CORKIN, Lucy. *Angola Brief, Vol.1: China and Angola: Strategic partnership or marriage of convenience?* [online]. CMI a CEIC, leden 2011 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.cmi.no/publications/file/3938-china-and-angola-strategic-partnership-or-marriage.pdf>

Corruption Perception Index 2010 Results [online]. Transparency International, c2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z WWW: <http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results>.

DAVIES, Martyn. *How China Is Influencing Africa's Development*, Background Paper for the Perspectives on Global Development 2010 Shifting Wealth [online]. OECD, duben 2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <www.oecd.org/dataoecd/34/39/45068325.pdf>

Economic development in Africa report 2010: *South-South cooperation: Africa and the new forms of development partnership* [online]. Geneva: UNCTAD, 2010 [cit. 2012-04-10]. ISBN 92-111-2795-5. Dostupné z: <http://unctad.org/en/Docs/aldcafrica2010_en.pdf>

Economic development in Africa report 2011: *Fostering industrial development in Africa in the new global environment* [online]. New York: UNCTAD, 2011[cit. 2012-04-10]. ISBN 92-111-2825-0. Dostupné z: <http://unctad.org/en/Docs/aldcafrica2011_en.pdf>

Economic Watch: China: China's Outward FDI expands [online]. BBVA Research, 12.10.2011 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.bbvaresearch.com/KETD/fbin/mult/111014_ChinaWatch_ofdi_tcm348-272185.pdf?ts=1242012>

EDINGER, Hannah. *Africa's Emerging Partnerships: The Role of China* [online]. Paris: OECD, 12.10.2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/55/43/46295587.pdf>

Forum on China-Africa Cooperation Beijing Action Plan (2007-2009) [online]. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: FOCAC, 16.11.2006 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.focac.org/eng/ltda/dscbzjhy/DOC32009/t280369.htm>

Forum on China-Africa Cooperation Sharm El Sheikh Action Plan (2010-2012) [online]. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: FOCAC, 12.11.2009 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.focac.org/eng/ltda/dsjbzjhy/hywj/t626387.htm>

GU, Jing. *China's Private Enterprises in Africa and the Implications for African Development*. *European Journal of Development Research* [online]. 2009, roč. 21, č. 4, s. 570-587 [cit. 2012-04-27]. ISSN 0957-8811. DOI: 10.1057/ejdr.2009.21. Dostupné z: <http://www.palgrave-journals.com/doifinder/10.1057/ejdr.2009.21>

HAGLUND, Dan. *Policy Briefing 19: China in Africa Project: Policy effectiveness and China's investment in the Zambian mining sector* [online]. South African Institute of International Affairs, červenec 2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.saiia.org.za/policy-briefings/policy-effectiveness-and-china-s-investment-in-the-zambian-mining-sector.html>

Characteristics of FOCAC [online]. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: FOCAC, 2004 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.focac.org/eng/ltda/ltjj/t157576.htm>

CHILESHE, Chilufya. *Occasional Paper NO 72: China in Africa Project: Chinese Debt, Aid and Trade: Opportunity or Threat for Zambia?* [online]. South African Institute of International Affairs, prosinec 2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.saiia.org.za/occasional-papers/chinese-debt-aid-and-trade-opportunity-or-threat-for-zambia.html>

China in South Africa [online]. MBendi, 10.4.2012 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.mbendi.com/land/as/cj/p0065.htm>

China: Country profile [online]. GMID, 6.1.2012 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.portal.euromonitor.com.ezproxy.vse.cz/Portal/Pages/Magazine/TopicPage.aspx>

China: One of the Most Important Sources of Tourism for South Africa [online]. China Tourism Update, 16.1.2012 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.tldchina.com/EN/WebSite/news.aspx?id=4042&listid=17>

China's 12th Five-Year Plan [online]. APCO Worldwide, 10.12.2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.apcoworldwide.com/content/pdfs/chinas_12th_five-year_plan.pdf>

China-Africa Cooperation Pushing Africa's Economic Development [online]. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: FOCAC, 28.6.2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.focac.org/eng/zfgx/jmhz/t712157.htm>

Chinese in South Africa [online]. Universitat Pompeu Fabra [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.upf.edu/mon/assig/xialmo/mat/leigh_5.pdf>

INADA, Sawako. *Chinese Aid to Zambia* [online]. Global Public Policy Network, 13.11.2009 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://gppn.wordpress.com/2009/11/13/aid-governance-chinese-aid-to-zambia/>

International Human Development Indicators: Angola [online]. UNDP, 2011 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/AGO.html>

Michael Sata: Patriotic Front [online]. BBC News, 28.10.2008 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7696038.stm>

MWANAWINA, Inyambo. *China-Africa Economic Relations: The Case of Zambia* [online]. 4.2.2008 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.aercafrica.org/documents/china_africa_relations/Zambia.pdf>

OECD Investment Policy Reviews: Zambia 2012 [online]. OECD Publishing , 2012 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264169050-en>

PARK, Yoon Jung. *Occasional Paper NO 24: China in Africa Project: Chinese Migration in Africa* [online]. South African Institute of International Affairs, leden 2009 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.saiia.org.za/occasional-papers/chinese-migration-in-africa.html>

Premier Zhou Enlai's Three Tours of Asian and African countries [online]. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 17.11.2000 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18001.htm>

QUIST-ARCTON, Ofeibea. *Chinese-Built Zambian Smelter Stirs Controversy* [online]. NPR, 31.7.2008 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=93081721>

Regional Focus: Africa's strong potential for growth and investment [online]. Euromonitor International, 11.8.2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.portal.euromonitor.com.ezproxy.vse.cz/Portal/Pages/Search/SearchResultsList.aspx>

Rising Power, anxious state [online]. The Economist, 23.6.2011 [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <http://www.economist.com/node/18829149>.

SCHATZ, Joseph J. *Zambian Hopeful Takes a Swing at China* [online]. Washington Post, 25.9.2006 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/09/24/AR2006092400915.html>

South Africa: Country profile [online]. GMID, 23.3.2012 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.portal.euromonitor.com.ezproxy.vse.cz/Portal/Pages/Magazine/TopicPage.aspx>

Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment 2010 [online].
The World Factbook: Africa: Angola [online]. CIA [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ao.html>. ISSN 1553-8133

The World Factbook: Africa: South Africa [online]. CIA [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html>. ISSN 1553-8133

The World Factbook: Africa: Zambia [online]. CIA [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/za.html>. ISSN 1553-8133

The World Factbook: Country Comparison: GDP per capita [online]. CIA [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html>. ISSN 1553-8133

The World Factbook: East & Southeast Asia: China [online]. CIA [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>. ISSN 1553-8133

The World Factbook: Field Listing: Distribution of Family Income: Gini index [online]. CIA [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2172.html#sf>. ISSN 1553-8133

Trade with 24 Central and Western African Countries [online]. Ministry of Commerce People's Republic of China, 1.3.2009 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/statistic/lanmubb/AsiaAfrica/201001/20100106729003.html>

Two Major Agenda Items of the Conference [online]. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: FOCAC, 2004 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.focac.org/eng/ltda/dyjbzjhy/CI12009/t157578.htm>

Understanding the WTO: Members and Observers [online]. WTO, 10.2.2011 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm>

Understanding the WTO: Textiles: back in the mainstream [online]. WTO, 2012 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm5_e.htm>

World Economic Situation and Prospects [online].New York: UN, 2011 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_current/2011wesp.pdf>

World Tariff Profiles 2010 [online].WTO, 2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/tariff_profiles10_e.pdf>

World Tariff Profiles 2011 [online].WTO, 2011 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/tariff_profiles11_e.pdf>

Zambia [online]. UN Comtrade, 2012 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crname=Zambia#Trade>

Zambia: Country profile [online]. GMID, 18.11.2011 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.portal.euromonitor.com.ezproxy.vse.cz/Portal/Pages/Magazine/TopicPage.aspx>